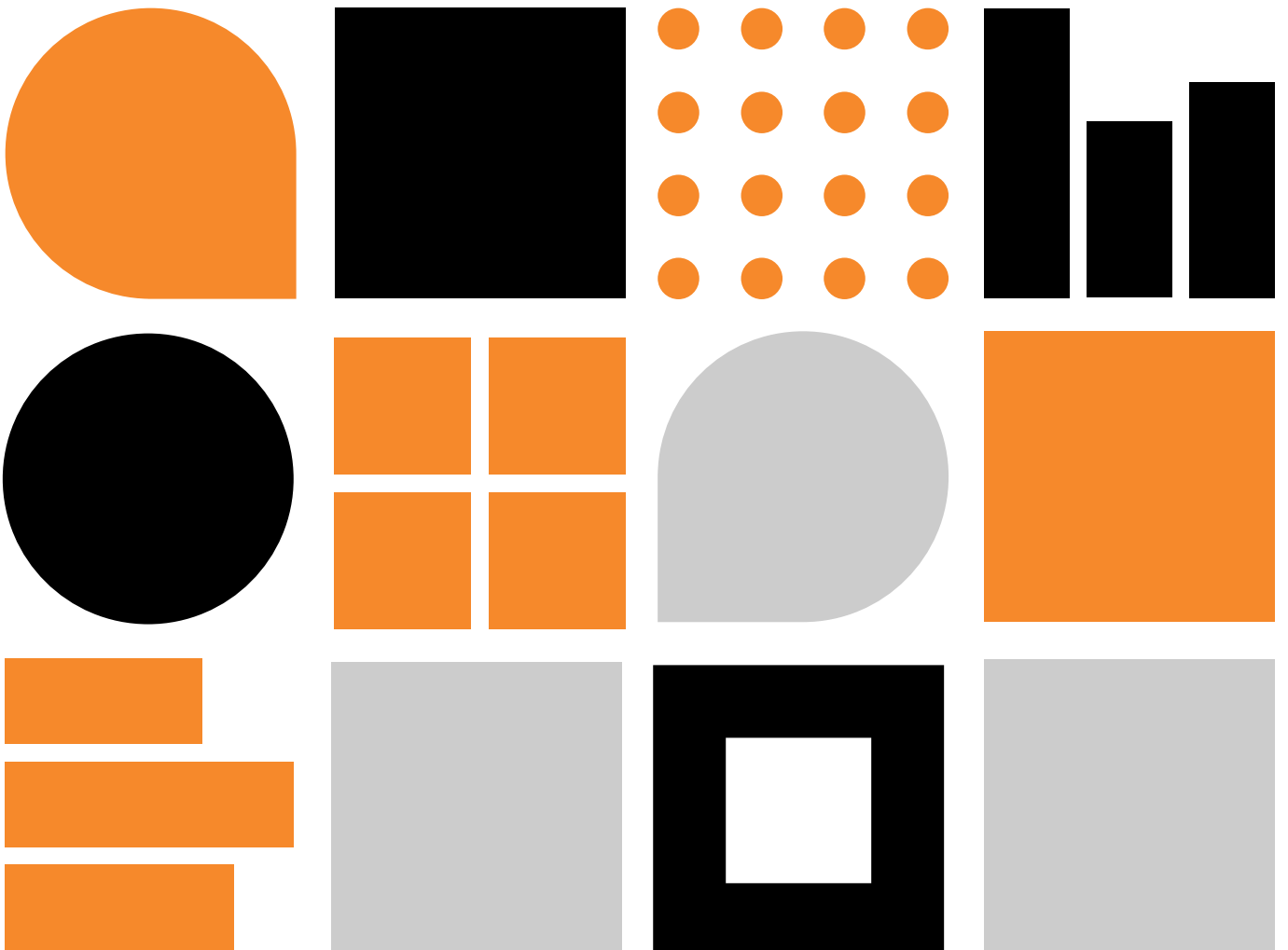

Ett klipp i taget

**Ekonomisk utveckling,
arbetsmiljö och löner inom
frisörbranschen**

Ett klipp i taget

Detta är en rapport i Handels rapportserie för fördjupade studier och analyser om branschen, arbetsmarknaden och samhället. Rapporten är skriven av Anton Strömbäck.

ISBN 978-91-984879-9-2

© Handelsanställdas förbund

Handels rapporter 2019:6

VID CITAT:

Strömbäck A, Ett klipp i taget. Ekonomisk utveckling, arbetsmiljö och löner inom frisörbranschen, Handels rapporter 2019:6.

TIDIGARE RAPPORTER I SERIEN

Carlen, S, Vilka löner och arbetstider kan man försörja sig på? En studie av löner, löneinkomster och arbetstider i detaljhandeln, Handels rapporter 2019:5.

Palmgren, O, Bakom lacken. Ekonomisk utveckling och arbetskraftsinvandring i skönhetsbranschen. Handels rapporter 2019:4.

Carlén S, Bardh P & Palmetzhofer L, Handels syn på lönebildningen, Handels rapporter 2019:3.

Carlén, S & Rosenström, M, Hur har handelns vinster och lönsamhet påverkats av strukturomvandlingen, Handels rapporter 2019:2

Uppenberg, C, Ensam på jobbet. Utbredning och konsekvenser av ensamarbetet i handeln, Handels rapporter 2019:1.

Carlén, S, Musik i butik. En studie av hur musik påverkar handelsanställdas arbetsmiljö, Handels rapporter 2018:4.

Berggren, C, En kompetent handel. Omställning och kompetensförsörjning i handeln, Handels rapporter 2018:3.

Carlén, S & Rosenström, M, Hur påverkar digitaliseringen framtida sysselsättning och kompetensbehov i Handeln? Handels rapporter 2018:2.

Rosenström, M, Ekobrottslighet i Handeln. En genomgång och analys av brott som drabbar välfärdssamhället, Handels rapporter 2018:1.

Rosenström, M, E-handel över gränserna. Internationaliseringens konsekvenser för den svenska handelssektorn, Handels rapporter 2017:2.

Carlén, S & Rosenström, M, Hur lönsam är handeln. En analys av lönsamhetsutvecklingen inom handeln, Handels rapporter 2017:1.

Rosenström, M, Bakom paketen. Arbetssituation och hälsa bland anställda inom e-handeln, Handels rapporter dec 2016.

Strömbäck, A, Man får lära sig leva på det man har. En kartläggning av handelsanställdas pensionärer, Handels rapporter nov 2016.

Carlén, S, Stöld och snatteri. Hur ser handelsanställda på stöld och snatterier i butiker? Handels rapporter okt 2016.

Berggren, C, Hur mår handeln? Om den psykosociala arbetsmiljön i detalj- och partihandeln, Handels rapporter okt 2016.

Rosenström, M, Tar e-handeln över? En analys och prognos för svensk detaljhandel, Handels rapporter sep 2016.

För fler rapporter från tidigare år se www.handels.se

Innehållsförteckning

Abstract	4
Sammanfattning	5
Kapitel 1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Källor och metoder - en diskussion	7
1.3 Rapportens disposition	8
Kapitel 2. Branschens strukturella utveckling	9
2.1 Marknadsandelar	9
2.2 Omsättning	10
2.3 Antal företag	11
2.4 Branschens geografi	12
2.5 Branschens anställda	13
Kapitel 3. Branschens ekonomiska utveckling	15
3.1 Vinstläge och rörelsevinst i frisörbranschen	15
3.1 Vinster och företagsstorlekar	16
3.2 Lönsamhet och företagsstorlekar	16
3.3 Ekonomisk brottslighet i frisörbranschen	20
Kapitel 4. Frisörbranschens löner och arbetsmiljö	23
4.1 Löner	23
4.2 Prisutveckling	24
4.2 Arbetsmiljö inom frisörbranschen	25
4.3 Psykosocial arbetsmiljö	25
4.4 Fysisk arbetsmiljö	28
Kapitel 5. Avslutande diskussion	29
Litteraturförteckning	30

Abstract

Barbers and hairdressers are interesting jobs for the future. More and more professions are exposed to competition from automation and digitalisation, but hairdressers and barbers are very difficult to replace. Demand and supply have increased the number of hairdressing salons, especially in the Stockholm area. The hair and beauty industry were the most profitable industry in Sweden when Företagar- na, an organization for small and medium-sized companies, did its latest review.

This report confirms that the industry is profitable. Sales are increasing and operating profits and operating margins are at high levels. The industry is primarily run by companies without employees and smaller companies (1–9 employees). In 2017, they accounted for about 80 percent of total sales in the industry. It is a completely different structure compared to other industries. In the retail sector, for example, companies with over 100 employees account for about 57 percent of all sales.

There have been major structural changes within the industry since 2008. Consolidation is distinct and the trend goes towards more and more companies with employees. The number of employees has increased by 37 percent, while the number of self-employed/rented chairs has decreased by more than 20 percent. Companies with employees have increased in all size classes. This is particularly evident among companies with 1–9 employees, but the same trend is found among medium-sized (10–49 employees) and larger companies (over 50 employees). It is not only the number of companies that have increased in the various business classes, but also their market shares, namely the share of total sales. The market share of self-employed/rented chairs has decreased from 56 to 42 percent, while companies with 1–9 employees have increased their market share from 36 percent to 44 percent. The industry is growing all over the country but is mainly concentrated in the metropolitan areas. Stockholm County stands out most as the proportion of turnover is significantly higher than the proportion of the population. One possible explanation for the salons becoming ever larger may be that hair and beauty care are being combined to a greater extent.

Hairdressers work in a stressful industry with a high physical load on the back, shoulders, arms and hands. They also handle chemicals that irritate both the respiratory tract and the skin and can cause allergies. Within eight years, six out of ten hairdressers have left the profession. To manage the work environment, it is important that employers and trade unions work together to improve the working conditions and minimize the risks of poor health. This report shows that an increased focus is needed on both the physical and the mental work environment. Together with safety representatives, employers can prevent or remedy conditions that cause stress and find a workable balance between demands and control at work.

Sammanfattning

Frisöryrket är ett intressant jobb för framtiden. Fler och fler yrken blir utsatta för konkurrens från automatisering och digitalisering men frisöryrket är väldigt svårt att ersätta. Ökad efterfrågan och utbud har gjort att frisörsalonger har ökat i antal, speciellt i Stockholmsområdet. Branschen var tillsammans med skönhetsbranschen den mest lönsamma i Sverige när Företagarna, en organisation för små och mellanstora företag gjorde, sin senaste granskning.

Den här rapporten bekräftar att branschen är lönsam. Omsättningen ökar och rörelsevinst och rörelsemarginaler ligger på höga nivåer. Branschen drivs framförallt av företag utan anställda och mindre företag (1–9 anställda). De stod 2017 för omkring 80 procent av den totala omsättningen i branschen. Det är en helt annan struktur jämfört med andra branscher. Inom detaljhandeln står exempelvis företag med över 100 anställda för omkring 57 procent av all omsättning.

Strukturen inom branschen har förändrats kraftigt sedan 2008. Konsolideringen är tydlig och utvecklingen går mot allt fler företag med anställda. Antalet anställda har ökat med 37 procent, medan antalet egenföretagare/hyrstolar har minskat med över 20 procent. Företagen med anställda har ökat i alla storleksklasser. Det är särskilt tydligt bland företag med 1–9 anställda, men samma trend finns bland mellanstora (10–49 anställda) och större företag (över 50 anställda). Det är inte bara antalet företag som har ökat i de olika företagsklasserna utan även deras marknadsandelar, det vill säga andelen av den totala omsättningen. Egenföretagarnas/hyrstolarnas marknadsandel har minskat från 56 till 42 procent, medan företag som har 1–9 anställda har ökat sin marknadsandel från 36 procent till 44 procent. Branschen växer över hela landet men är främst koncentrerad till storstadsområdena. Stockholm län sticker ut mest då andelen av omsättningen är betydligt högre än andelen av befolkningen. En möjlig förklaring till att salongerna blir allt större kan vara att hår- och skönhetsvård kombineras i större utsträckning.

Frisörer jobbar i en stressig bransch med hög fysisk belastning på rygg, axlar, armar och händer. De hanterar även kemikalier som irriterar såväl luftvägar som hud och kan ge allergi. Inom åtta år har sex av tio frisörer lämnat yrket. För att hantera arbetsmiljön är det viktigt att arbetsgivare och fackförbund arbetar tillsammans för att förbättra arbetsmiljön och minimera risker för ohälsa. Denna rapport visar att det behövs ett ökat fokus både på den fysiska och den psykiska arbetsmiljön. Tillsammans med skyddsombud kan arbetsgivare förebygga eller åtgärda förhållanden som ger upphov till stress och hitta en fungerande balans mellan krav och kontroll i arbetet.

Kapitel 1. Inledning

1.1 Bakgrund

Arbetsmarknaden är ständigt i förändring. Automatisering och digitalisering påverkar inte bara innehållet i arbetet vi gör utan även vilka jobb som kommer att efterfrågas i framtiden. Ny teknik, förändrade konsumtionsmönster och organisatoriska förändringar sätter en konstant press på företag.

Det har historiskt inneburit att vissa jobb, vissa arbetsuppgifter och ibland hela yrkesgrupper försvinner. Frågan är vilka jobb som kommer att förändras till innehållet och vilka jobb som helt kommer att försvinna. Enligt en inflytelserik studie av de amerikanska ekonomerna Carl Benedict Frey och Michael Osborne kategoriserades olika yrken efter vilken risk de hade för att ersättas av automatisering och digitalisering. Enligt rapporten tillhör frisöryrket ett av de yrken som har minst risk att ersättas i framtiden. Det säger sig själv att det är väldigt svårt att ersätta ett yrke som är så beroende av hantverket. (Degryse, 2016)

Handelsanställdas förbund har organiserat frisörer sedan 1989 då Frisörförbundet fusionerades med Handels. Det har alltid funnits ett stort intresse för branschen men det har saknats analyser för hur branschen har utvecklats. En av de studier som har gjorts är Företagarnas rapport *Så lönsamma är företagen i Sverige*. Rapporten är en gedigen genomgång av lönsamheten bland företag i Sverige som visar att den högsta lönsamheten finns bland företag inom hår och skönhetsvård. En av nackdelarna med rapporten är att analysen inte är så finfördelad. Det går inte att särskilja hår- från skönhetsvård. Det går inte heller att se hur branschen har utvecklats över tid. (Företagarna, 2018)

Andra lönsamhetsundersökningar som gjorts är *Hur har handelns vinster och lönsamhet påverkats av strukturomvandlingen?* av Carlén & Rosenström. Författarna undersöker vinster, lönsamhet och strukturella utveckling inom handeln. (Carlén & Rosenström, 2019) En liknande analys har saknats för frisörbranschen. Den här rapporten har för avsikt att kartlägga hur vinster, antalet anställda och företag har utvecklats över tid. Ett speciellt fokus kommer även att läggas på frisörers arbetsmiljö.

Frågeställningarna som avses besvaras i rapporten är:

- Hur har vinster och lönsamhet utvecklats?
- Konsolidering: Har branschen konsoliderats? Om så är fallet i vilken utsträckning har det skett? Vad har det för betydelse för branschen och dess lönsamhet?
- Hur ser frisörers villkor och arbetsmiljö ut?

1.2 Källor och metoder - en diskussion

Hur ska man fånga lönsamheten i en bransch och dessutom på ett tillförlitligt sätt se hur den utvecklas över tid? Det är en fråga som inte har något enkelt svar. För det första måste man bestämma vilka källor som ska användas, för det andra vilka metoder som är bäst lämpade. Rapporten behandlar i första hand frisörbranschens vinster, lönsamhet och strukturella utveckling sedan 2008. Tidsintervallet valdes eftersom 2008 var senaste gången SCB gjorde om branschkoderna. Därmed sträcker sig studien över år som är jämförbara och samtidigt över en så lång period att det går att se tydliga trender i hur branschen utvecklas. Perioden är tillräckligt lång för att kunna dra generella slutsatser, men inte så lång att den inkluderar data som saknar relevans för att förstå frisörbranschen som den ser ut idag. Tidsperioden täcker både låg- och högkonjunktur, vilket ger förutsättningar att göra en balanserad analys av branschens utveckling.

Rapporten använder sig av flera olika datakällor för avsnitten om strukturell utveckling och vinster. Den första är Företagens Ekonomi (FEK-populationen) som omfattar samtliga företag, oavsett bolagsform, som under året bedrivit verksamhet, det vill säga varit aktiva. (SCB, 2019)

Den andra är SCB:s regionala omsättningsstatistik (REGO). För att undersöka branschens struktur ur ett geografiskt perspektiv används data från SCB:s regionala omsättningsstatistik. Omsättningsuppgifterna baseras på uppgifter i Skatteverkets momsregister som med hjälp av information från Företagsregistret har fördelats ut på företagets arbetsställen. Statistiken används av exempelvis analysföretag och kommuner, och den data som används i den här rapporten visar omsättning, antal arbetsställen och antal anställda i frisörbranschen inom varje län och kommun. (SCB, 2019) Den tredje är SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS) som är en totalräknad undersökning som till största delen baseras på arbetsgivarnas kontrolluppgifter och de egna företagens självdeklarationer. RAMS används för att få fram siffror för antalet anställda i branschen. (SCB, 2019) Den fjärde datakällan är SCB:s yrkesregister. Datamaterialet visar, utöver hur många som arbetar inom olika yrken, hur fördelningen ser ut med avseende på kön, födelseregion och utbildningsnivå. Statistiken kommer från åren 2014 till 2017 och används för att ge en lägesbild av sammansättningen av arbetskraften i branschen idag. Branschindelningen görs med hjälp av SSKYK 2012-koder, som är den standard för svensk yrkesklassificering som sedan 2014 används för att gruppera individers yrken eller arbetsuppgifter inom arbetsmarknads- och individstatistik. (SCB, 2019)

Branschindelningen av företagen i både FEK-databasen och MOMS-registret görs med hjälp av SNI 2007-koder, som är den standard för svensk näringsgrensindelning som sedan 2008 används för att klassificera företag och arbetsställen efter vilken verksamhet de bedriver. Hårvärd är en egen detaljgrupp med kod 96.021.

För att ge en bild av företagsstruktur och lönsamhet i frisörbranschen används specialbeställda uppgifter från SCB:s statistikdatabas Företagens ekonomi (FEK). Syftet med FEK är att belysa näringslivet struktur och utveckling med avseende på olika branscher och regioner utifrån ett antal olika ekonomiska variabler, till exempel lönsamhet, tillväxt, finansiering och produktion. Statistiken används av såväl svenska myndigheter som internationella institutioner, branschorganisationer och forskare för att svara på makroekonomiska frågor, detta med avseende på nivåer såväl som över tid (SCB, 2019).

Frisörers arbetsmiljö har länge studerats utifrån deras hantering av kemikalier men det har saknats studier om den fysiska- och psykosociala arbetsmiljön. Av den anledningen hjälpte Handelsanställdas förbund och Frisörföretagarna forskare från Karolinska Institutet att komma i kontakt med frisörer till en forskningsstudie om hur vanligt det är med fysisk slitsamt arbete för frisörer och hur det påverkar deras arbetsprestationen. Resultaten av studien används i rapporten. Eftersom den psykosociala arbets-

miljön inte har studerats närmare inom frisörbranschen utförde Novus Opinion en undersökning bland Handels frisörmedlemmar kring psykosocial arbetsmiljö. Det är värt att notera att arbetstagare med de mest otrygga anställningsformerna i mycket lägre grad är fackligt anslutna. Resultaten från Handels medlemspanel inkluderar alltså inte de individer som står längst bort från en tillsvidareanställning på önskat tidsmätt. Undersökningen utfördes mellan 4–19 mars 2019.

1.3 Rapportens disposition

I kapitel 2 redogörs för branschens strukturella utveckling under de senaste tio åren. Det görs med en närmare analys av omsättningen och marknadsandelar utifrån företagsstorlek. Vidare redogörs för branschens geografiska spridning samt sammansättning och storlek på arbetskraften i branschen.

Rapportens tredje kapitel behandlar den ekonomiska utvecklingen i form av nyckeltal gällande vinster och lönsamhet. En speciell analys görs kring företag utan anställda, eftersom företag där enbart ägaren jobbar kräver en annan tolkning. Det görs även en beskrivning av ekonomisk brottslighet inom frisörbranschen och hur den kan försvåra analysen.

Rapportens fjärde kapitel innehåller en analys om hur löne- och prisutvecklingen inom branschen har utvecklats. I kapitel fem analyseras frisörers arbetsmiljö utifrån fysiska och psykosociala förhållanden. Det sista kapitlet innehåller diskussion och sammanfattande slutsatser som rapporten resulterar i.

Kapitel 2. Branschens strukturella utveckling

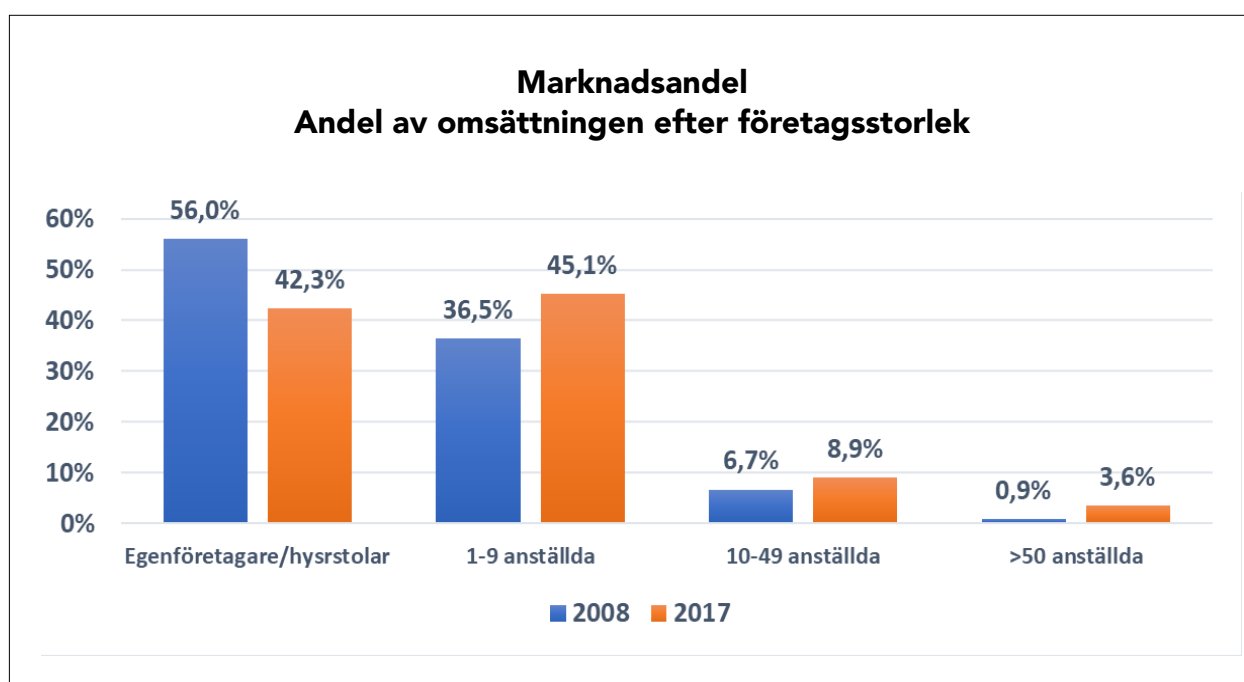
Svensk ekonomi och arbetsmarknad har under den studerade perioden genomgått stora strukturella förändringar. En sådan är ökningen av e-handel och digitalisering som tvingat fram anpassningar och förändringar. Det pågår en debatt mellan forskare om hur stor effekten kommer att bli på arbetsmarknaden. Vissa jobb kommer att försvinna, vissa jobb tillkommer och många kommer att förändras. Fri-söryrket är dock ett hantverk som är svårt att ersätta eller förändra radikalt med maskiner och digitalisering. Det gör att utvecklingen som branschen genomgått de senaste åren sannolikt har relevans för att förstå vart branschen är på väg.

I det här avsnittet analyseras branschens strukturella utveckling med avseende på omsättning, marknadsandelar, antal företag och anställda. Har branschen utvecklats till att bli mer koncentrerad kring större aktörer eller går utvecklingen mot fler mindre företag?

2.1 Marknadsandelar

Strukturella förändring kan bland annat mätas i marknadsandelar, det vill säga andelen av den totala omsättningen som tillfaller ett företag eller en grupp av företag. Om företag tappar marknadsandelar tappar de mark på marknaden. Om små företag tappar marknadsandelar till stora sker det således en form av marknadskoncentration.

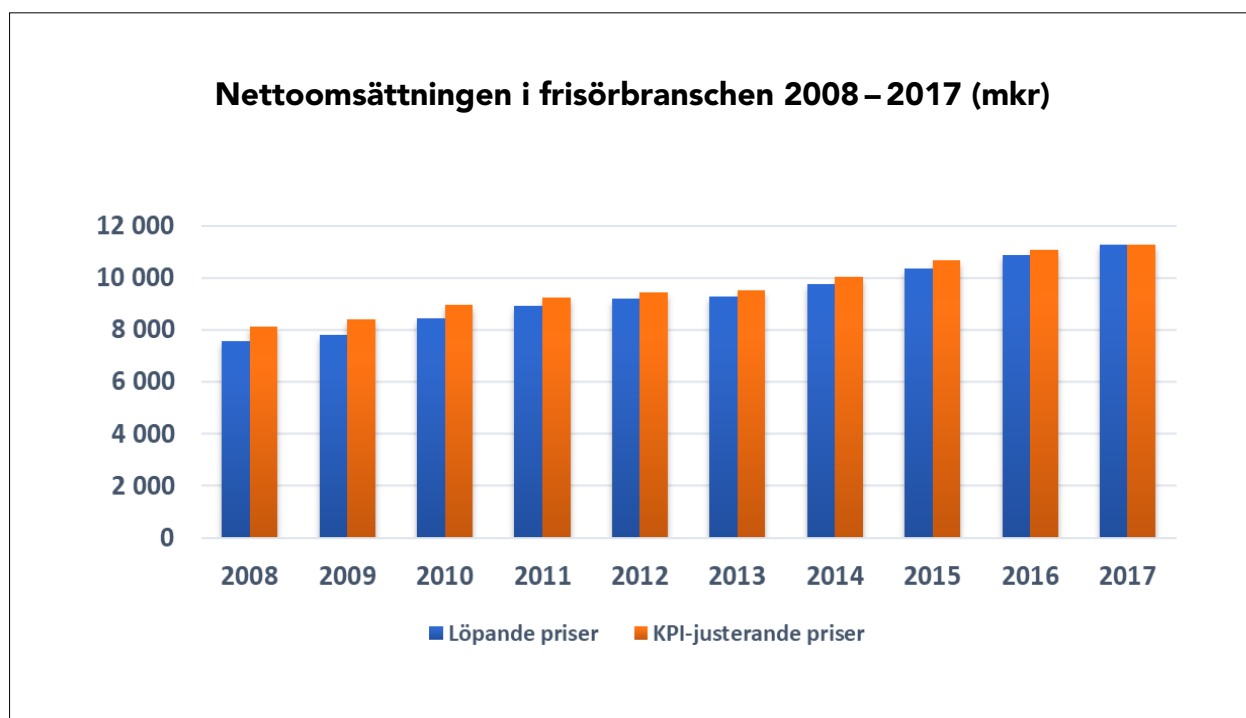
Diagrammet visar att andelen mindre företag (1–9 anställda) har ökat, ca 8,5 procentenheter i marknadsandelar. Mellanstora och större företag har också ökat på bekostnad av företag utan anställda, det vill säga egenföretagare och hyrstolar. En förklaring är egenföretagare har börjat expandera och anställa personal. Branschen domineras dock fortfarande av mindre företag. Totalt står egenföretagare/hyrstolar och mindre företag för 87,4 procent av omsättningen i branschen, vilket är en minskning från 92,5 procent.

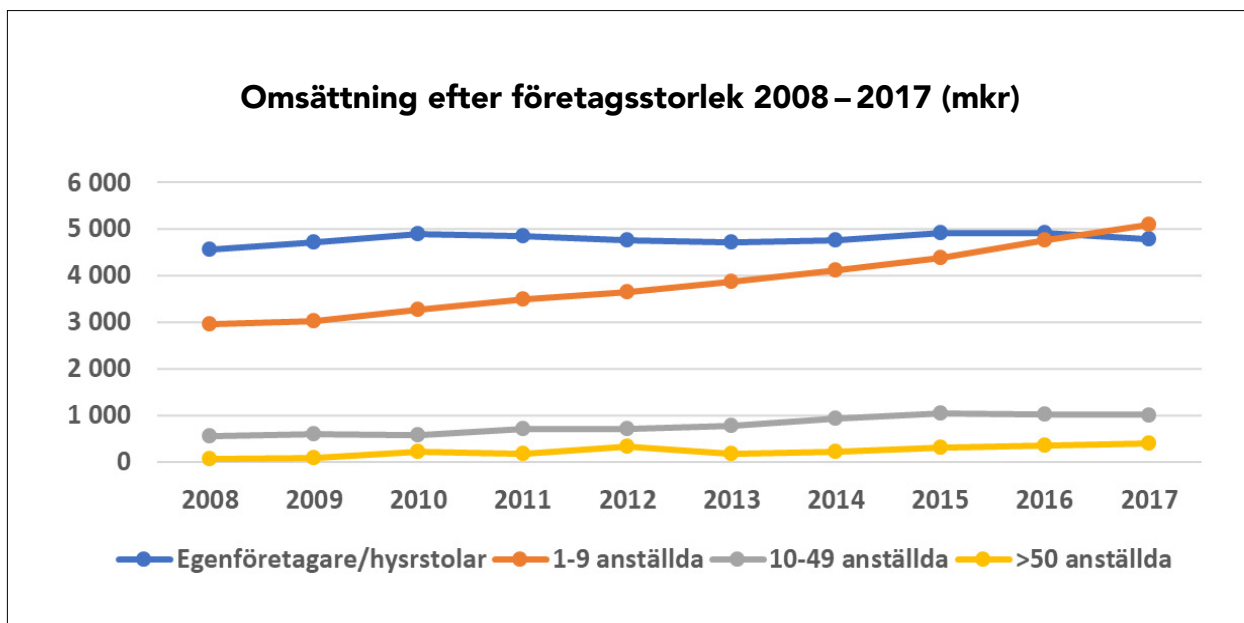
Att jämföra två tidpunkter behöver inte vara representativt för en utveckling över tiden. Därför tittar vi även närmare på den genomsnittliga utvecklingen. Resultatet bekräftas när vi ser på 2017 års marknadsandelar i jämförelse med den genomsnittliga marknadsandelen för den studerade perioden. Resultatet speglar samma trend som jämförelsen mellan 2008 och 2017.

2.2 Omsättning

Omsättningsutveckling (i princip utvecklingen av försäljningsintäkter) är också central för att förstå branschens strukturella förändringar. Utvecklingen av marknadsandelar ger inget svar på om hur ett företag eller en företagsgrupps omsättning (försäljning) har ökat eller minskat. Ett företag eller företagsgrupp kan förlora marknadsandelar men ändå öka sin omsättning i en växande bransch. Med andra ord kan man ha tappat mark utan att genomgå en försäljningskris. Omsättningsutvecklingen mellan åren 2008 och 2017 visas av följande diagram. Från 2008 till 2017 ökade nettoomsättningen i branschen från närmare 7,6 miljarder till närmare 11,3 miljarder. Det är en förändring på närmare 50 procent i nominella termer över perioden. Ökningen i omsättning beror på två saker: volym och pris. Hur omsättningen i en bransch utvecklas beror på hur kvantiteten konsumerade tjänster och produkter förändras tillsammans med prisförändringar på samma tjänster och produkter. Om vi justerar nettoomsättningen med konsumentprisindex ser vi att omsättningen ökat med närmare 40 procent i reella termer under perioden. Detta under förutsättning att prisutvecklingen i branschen har legat i paritet med generella prisutvecklingen i ekonomin.

Vi kan se att det skett en omsättningsökning i företag av alla storlekar. Omsättningen uppdelat efter företagsstorlek ger ytterligare stöd till att små företag har ökat i betydelse. Det blir tydligt att marknaden ytterligare har konsoliderats till förmån för företag med anställda i termer av försäljning. Av de 3,7 miljarderna av högre omsättning 2017 kommer drygt 2,1 miljarder från små företag.

Den kraftiga ökningen av marknadsandelar hos små företag beror därför på att omsättningen har ökat i en snabbare takt jämfört med andra företagsstorlekar. Små företag med anställda stod för nästan tre fjärdedelar av ökningen av omsättningen under perioden, medan omsättningen för egenföretagare och hyrstolar har ökat mycket blygsamt. Denna utveckling har rimligen haft konsekvenser för antalet företag inom olika storleksklasser. Det är en analys som kvarstår att göra.

2.3 Antal företag

Ett annat sätt att mäta branschens strukturella utveckling är att titta närmare på utvecklingen av antalet företag. I fallet frisörbranschen talar den kraftigt ökade omsättningen för att antalet företag kan ha blivit fler. Men samtidigt har det skett en koncentration av marknadsandelar till företag med anställda på bekostnad av företag utan anställda, som skulle kunna påverka antalet företag i branschen negativt. Det behövs nämligen normalt färre företag för att serva en marknad om företagen är större.

Sett över hela perioden har antalet företag ökat markant även om vi ser en minskning från en toppnotering år 2011. Vi finner förklaringen till detta främst i att antalet små företag har ökat kraftigt, vilket är helt i linje med vad som är att förvänta givet den ökade omsättningen och de ökade marknadsandelarna. Egenföretagare/hyrstolars minskade betydelse för att driva omsättning har också fått genomslag i antalet företag. Antalet företag utan anställda har minskat kraftigt, men minskningen understiger alltså ökningen i små företag. Mellanstora och stora företag har också ökat i antal från låga nivåer, men det vi främst ser är en ökning av antalet små företag i linje med den ökade marknadsandelen och ökad omsättningen.

Detta innebär att frisörbranschen genomgått en tydlig strukturell förändring, inte bara med avseende på marknadsandelar utan också med avseende på antalet företag i olika storleksklasser i en riktning som är logisk.

En minskning av egenföretagare och hyrstolar och en ökning av små företag tyder på att egenföretagare har börjat anställa frisörer i sina företag men ökningen kan också till viss del tillskrivas nya aktörer på marknaden.

2.4 Branschens geografi

För att få en bild över branschens struktur ur ett geografiskt perspektiv studeras omsättning och arbetsställen uppdelat på län. Som tabellen illustrerar dominerar storstadsregionerna frisörbranschen. Över 50 procent av omsättningen och arbetsställena finner vi i Stockholm, Västra Götaland och Skåne år 2017. Drygt 27 procent av arbetsställena och 19 procent av de anställda frisörerna finns i Stockholm.

2017	Andel omsättning	Andel arbetsställen	Andel anställda	Andel av befolkningen
Stockholms län	27,4%	27,4%	19,1%	22,8%
Uppsala län	3,5%	3,5%	3,4%	3,6%
Södermanlands län	2,3%	2,3%	3,3%	2,9%
Östergötlands län	4,1%	4,1%	4,5%	4,5%
Jönköpings län	3,3%	3,3%	3,2%	3,5%
Kronobergs län	2,0%	2,0%	2,1%	2,0%
Kalmar län	2,6%	2,6%	2,6%	2,4%
Gotlands län	0,5%	0,5%	0,5%	0,6%
Blekinge län	1,3%	1,3%	1,9%	1,6%
Skåne län	10,9%	10,9%	15,5%	13,3%
Hallands län	3,5%	3,5%	3,2%	3,2%
Västra Götalands län	16,4%	16,4%	17,4%	16,7%
Värmlands län	2,8%	2,8%	3,0%	2,8%
Örebro län	2,6%	2,6%	3,3%	3,0%
Västmanlands län	2,8%	2,8%	2,6%	2,7%
Dalarnas län	2,7%	2,7%	3,2%	2,8%
Gävleborgs län	2,5%	2,5%	2,8%	2,8%
Västernorrlands län	2,6%	2,6%	2,5%	2,4%
Jämtlands län	1,1%	1,1%	1,5%	1,3%
Västerbottens län	2,8%	2,8%	2,1%	2,7%
Norrbottens län	2,4%	2,4%	2,2%	2,5%

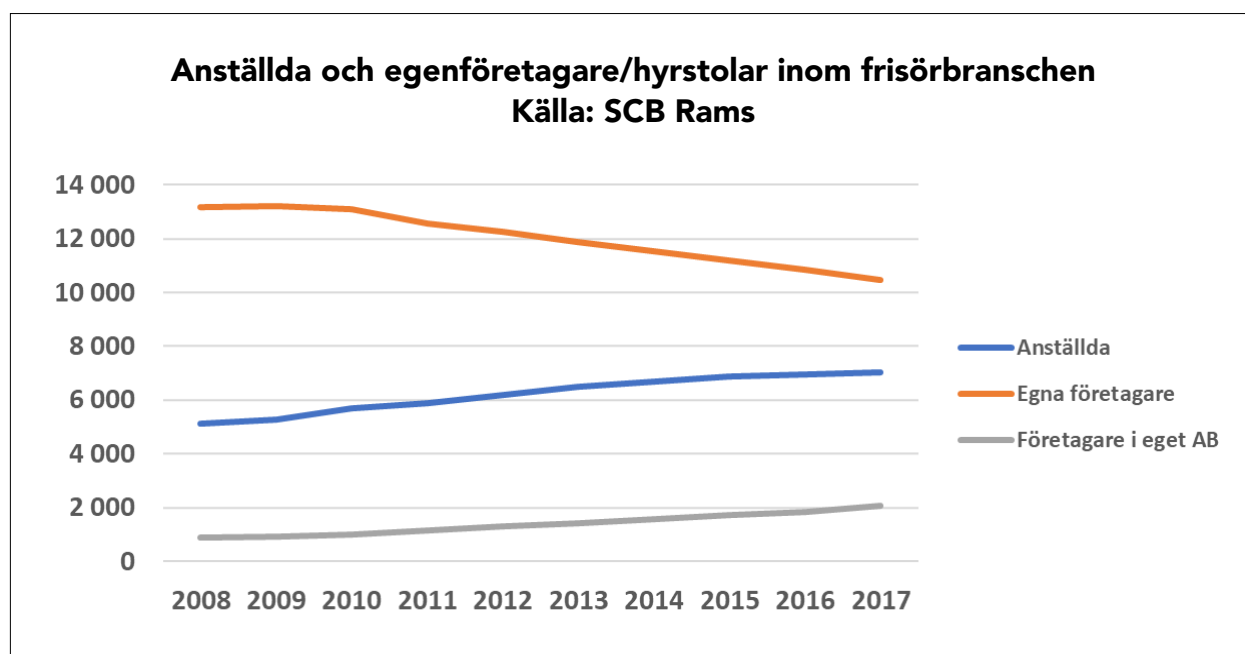
Skåne län stod för nästan 11 procent av omsättningen och 15,5 procent av arbetsställena. Västra Götaland stod för 16,4 procent av omsättningen och 16,4 procent av arbetsställena. Andelen omsättning och antal arbetsplatser ligger i nivå med andelen av befolkningen som bor i respektive län. Stockholm sticker dock ut gällande omsättningen som är procentuellt större än andel av befolkningen som bor i länet. Stockholm läns andel av omsättningen har ökat kraftigt över tiden. År 2008 stod Stockholm för drygt en femtedel av omsättningen och 2017 utgjorde omsättningen för registrerade företag över 27 procent. Antalet arbetsställen har legat ganska konstant över tiden och endast ökat med drygt en procent från 18 till drygt 19 procent. Andelen med anställda har dock ökat från drygt 23 procent till drygt 30 procent. Det tyder på att frisørsalongerna i Stockholms län har blivit större och expanderat.

Om vi ska försöka se ett mönster är det just att Stockholms län sticker ut. Det har inte varit några större förändringar i de andra länen under den uppmätta tidsperioden. De enda länen som ökat sin omsättning utöver Stockholm är Uppsala och Västmanland som ökat med 0,6 respektive 0,2 procent under den studerade perioden. Större delen av tillväxten i branschen sker i Stockholms län.

Statistiken ger oss också information om den genomsnittliga omsättningen och personalstyrkan per arbetsställe. Medelvärdet för omsättning per arbetsställe i branschen är cirka 902 500 kronor om året och medelvärdet för antal anställda är 1,28 enligt Skatteverkets momsregister. Det här säger egentligen inte så mycket om branschens struktur, eftersom vi redan vet att en majoritet av företagen saknar anställda och att det finns ett fåtal företag med en större personalstyrka. Däremot hjälper det oss att göra regionala jämförelser. Södermanlands, Jämtland och Örebro län utmärker sig med den lägsta omsättningen per arbetsplats (600 000 – 700 000 kronor) medan Stockholms län har klart högst omsättning per arbetsplats med nästan 1,3 miljoner och anställda per arbetsplats.

2.5 Branschens anställda

Antalet anställda har ökat kraftigt inom frisörbranschen. SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik visar att det 2008 fanns 5 129 anställda inom i frisörbranschen. Tio år senare var antalet 7 029, en ökning med ca 37 procent. Det ger inte en helt rättvisande bild av antalet som är sysselsatta i frisörbranschen eftersom det som bekant finns så många egenföretagare och hyrstolar. År 2017 fanns det som tidigare redovisat över 13 500 företag utan anställda inom branschen, vilket antyder att det finns ett inte oansenligt antal egenföretagare som bör inkluderas i analysen om hur många som jobbar inom frisör-

branschen. Enligt SCB:s registerbaserade statistik fanns det 12 528 egna företagare och företagare med eget aktiebolag. Det indikerar/tyder på att det finns flera företag som av olika skäl existerar utan att bedriva verksamhet, men ändå är registrerade i frisörbranschen.

För att få ytterligare en bild av arbetskraftens sammansättning inom frisörbranschen tittar vi närmare på SCB:s yrkesregister. Enligt den statistiken jobbade 6 654 personer inom frisörbranschen. Det är mindre än 400 färre jämfört med statistiken från RAMS. Det är inte konstigt att siffrorna skiljer sig åt då klassificeringarna inte är helt överensstämmande men det bekräftar bilden av att branschen expanderar. Siffror från yrkesregistret visar vidare att frisörbranschen är kraftigt kvinnodominerad. Kvinnor utgör nästan nio av tio av alla anställda (87 procent).

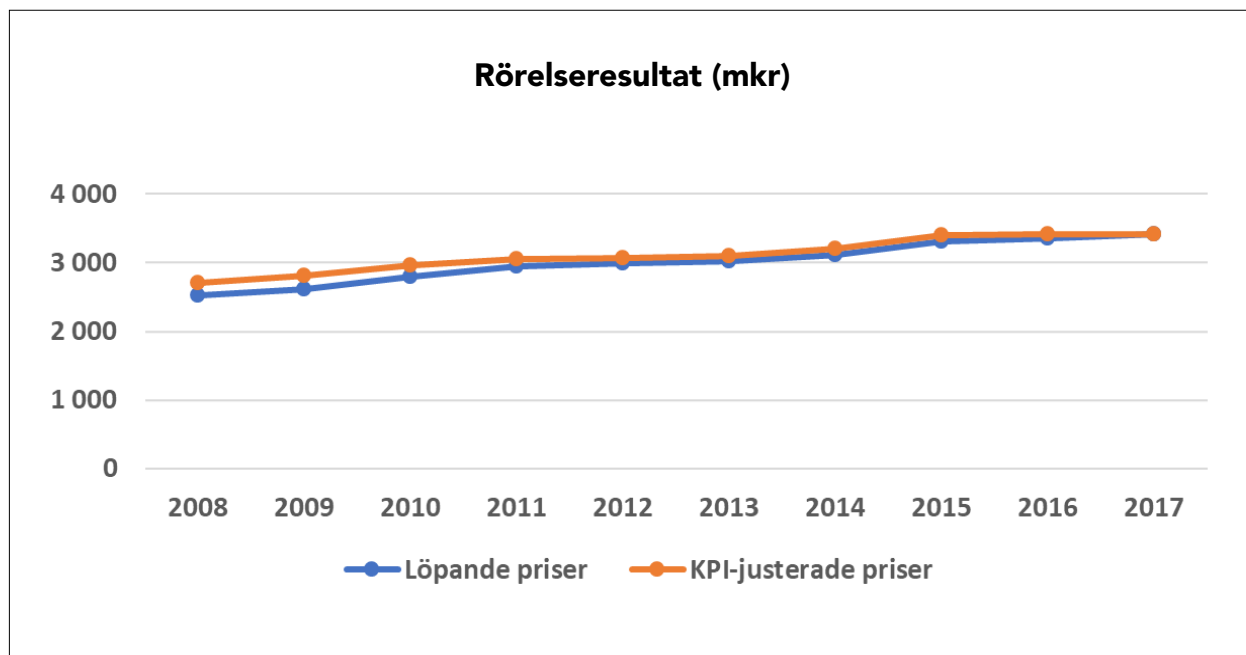
2014	2015	2016	2017
4 280	5 035	6 526	6 654

Utifrån analysen som har gjorts i kapitlet kan konstateras att frisörbranschen genomgår en struktur-omvandling där utvecklingen går mot att företag med anställda får en större betydelse för branschen. Vi kan se det i utvecklingen av antalet företag, marknadsandelar och antalet anställda där ökningen framförallt har skett inom småföretag. Det är värt att notera att vi ser samma trend inom mellanstora och stora företag. Antalet mellanstora och större företag har ökat kraftigt i branschen, dock från väldigt låga nivåer. Andelen av branschens omsättning som kommer från mellanstora och stora företag har ökat från 10,6 procent till 12,5 procent under den studerade perioden.

Kapitel 3. Branschens ekonomiska utveckling

3.1 Vinstläge och rörelsevinst i frisörbranschen

Rörelseresultat eller vinsten uttryckt i kronor före finansiella poster är ett grundläggande mått för hur det går för en bransch. Ett metodproblem med tidsserier med vinstutveckling i kronor är att omsättningen ökar i såväl volym som priser över åren. Resultatutvecklingen kan färgas av att priserna höjs eller att marknaden växer på grund av större befolkning och högre inkomster. För att ge en så korrekt bild som möjligt justeras priserna efter konsumentprisindex (KPI).

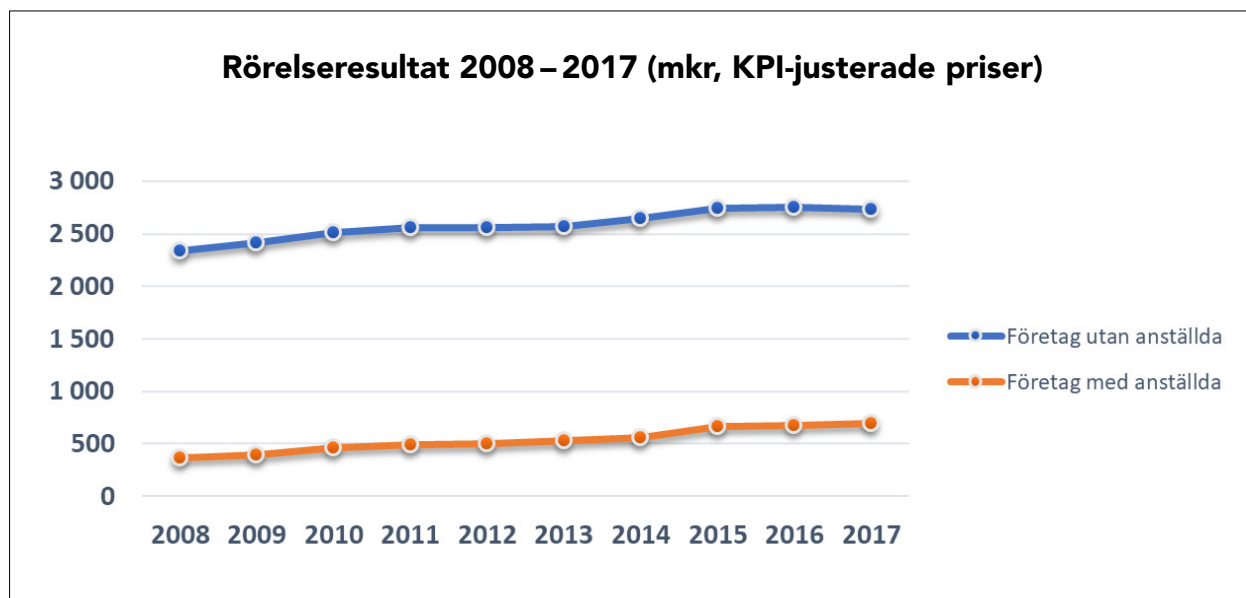

Rörelseresultatet har en uppgående trend mellan 2008 och 2017. Likt detaljhandeln ökade branschen något under finanskrisen när de flesta andra branscher upplevde en nedgång. Vinsterna har ökat under hela den studerade tidsperioden även om takten har minskat något. Den högsta vinsten uppmättes 2017. Den var 26 procent högre än vinstläget 2008 och 10 procent högre än den genomsnittliga vinsten för perioden.

De flesta tänker nog att överskottet då alla kostnader är betalda ger en bra bild av hur bra företaget är på att generera vinst och så är det ofta. Problemet är att frisörbranschen i så stor utsträckning består av egenföretagare vilket försvårar möjligheten att med konventionella mått ge en bild av vinstutveckling och lönsamheten i branschen. Det beror på att det för ägaren kan vara mer förmånligt att ta ut en större eller mindre del av ersättning som utdelning istället för lön eftersom det i dagsläget är lägre skattesats på kapital än på inkomst av arbete. Om ägaren är den enda i företaget som jobbar och tar ut sin ersättning som vinstutdelning istället för lön påverkar det olika nyckeltal som belyser lönsamhet. Om företagsägaren tar ut en mindre andel lön och en högre andel vinst leder det till lägre kostnader och högre vinster än det annars skulle ha blivit. Det ger intrycket att företag utan anställda är mer lönsamma än företag med anställda. Eftersom företag utan anställda utgör en stor del av frisörbranschen så tenderar det att snedvrider resultaten för branschen som helhet. Av den anledning kommer nyckeltalen att delas upp efter företagsstorlek och speciellt på företag utan anställda.

3.1 Vinster och företagsstorlekar

De totala vinsterna är intressanta för att förstå hur frisörbranschen som helhet har utvecklats. Det ger en indikation på om branschen är framgångsrik eller har problem. För att få en mer finfördelad analys analyseras företagen utifrån sin storleksklass för att se om utvecklingen drivs på av någon speciell kategori av företag. Vinsterna i branschen drivs i stor utsträckning av företag utan anställda. 2017 stod de för 80 procent av vinsterna i branschen.

Även om branschens utveckling drivs starkt av företag utan anställda kan vi se att vinsterna ökat i företag med anställda under tidsperioden, från 366 miljoner till 692 miljoner 2017. Det är en ökning med nästan 90 procent.

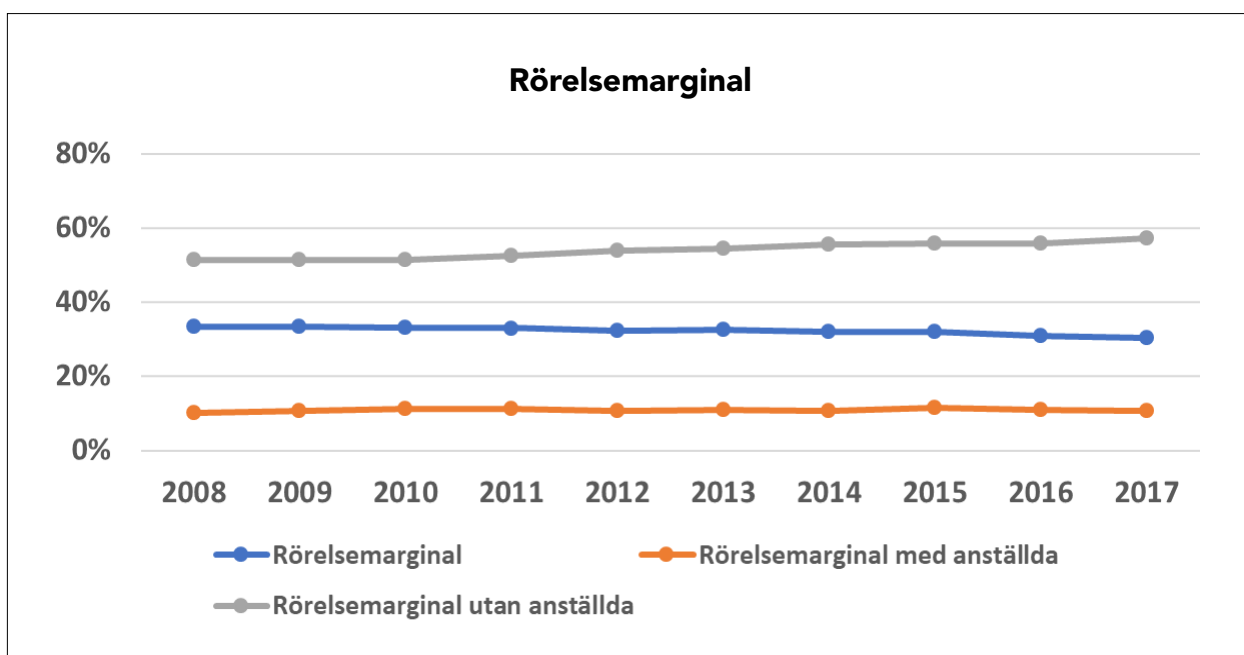
Rörelseresultat (mkr)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Företag utan anställda	2337	2414	2509	2556	2563	2569	2649	2744	2753	2730
1 – 9 anställda	343	366	430	454	452	488	501	584	598	636
10 – 49 anställda	20	26	19	33	28	43	50	62	58	42
>50 anställda	3	3	12	5	19	2	6	19	14	14

Fördelningen av vinster ger stöd för tesen att egenföretagare antas plocka ut en stor del av sin ersättning som utdelning istället för lön. Det bekräftar att det är svårt att via konventionella mått få en helt rättvisande bild av lönsamheten i branschen.

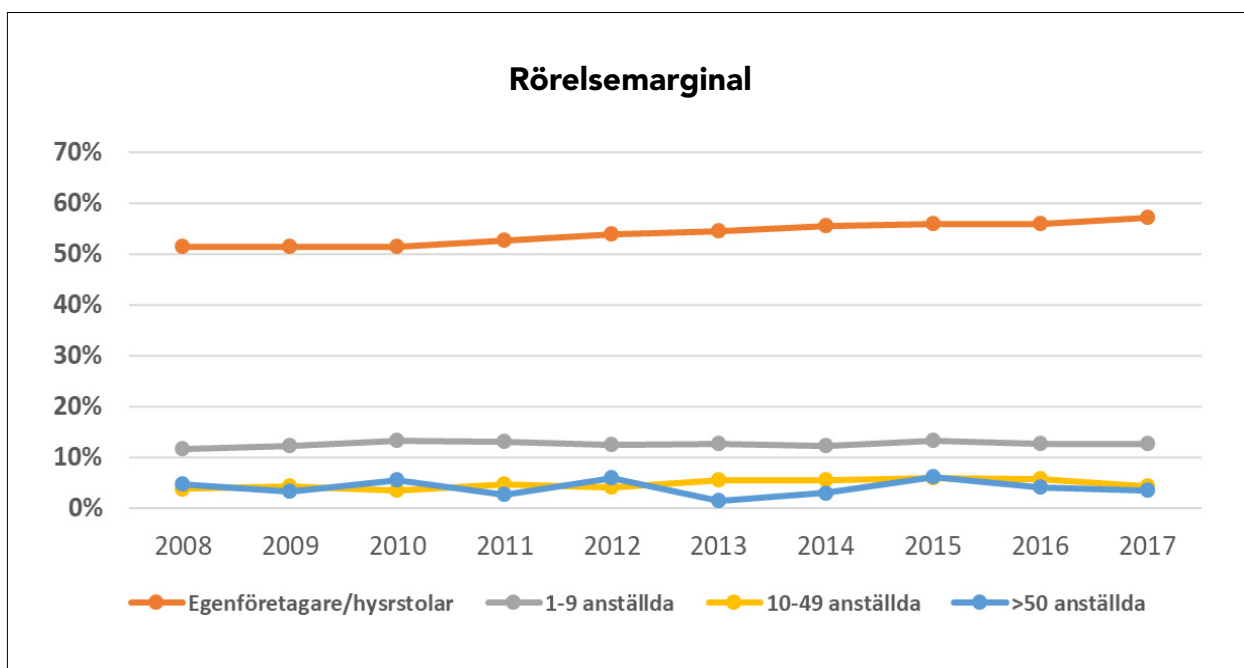
3.2 Lönsamhet och företagsstorlekar

Vinsterna inom frisörbranschen har ökat mellan 2008 och 2017 i företag av alla storleksklasser. Men att omsättningen har ökat behöver inte innebära att lönsamheten har ökat. Om utvecklingen drivs av ökad omsättning inom frisörbranschen kan marginalen ha minskat trots ökade vinster.

För att titta närmare på utvecklingen av lönsamheten har vi undersökt rörelsemarginalen i branschen som sätter rörelseresultatet i förhållande till omsättningen. År 2017 var rörelsemarginalen för branschens alla företag 30,4 procent. Att frisörbranschens höga rörelsemarginal till stor del drivs av företag utan anställda illustreras i diagrammet nedan. I frisörföretag utan anställda var år 2017 rörelsemarginalen 57,2 procent, jämfört med 10,7 procent i företag med anställda. Rörelsemarginalen har dock sjunkit från en toppnotering 2009 på 33,4 procent och 2017 års rörelsemarginal är lägre än den genomsnittliga nivån under perioden på 32,2 procent.

Men oavsett hur vi analyserar branschen eller företag med anställda så är rörelsemarginalen hög jämfört med andra tjänstebanscher som exempelvis restaurangverksamhet. Den är också hög jämfört med skönhetsbranschen som har en liknande struktur. Om vi delar upp rörelsemarginalen mer finfördelat kan vi se att rörelsemarginalen ökat i alla företagsstorlekar förutom för företag med mer än 50 anställda.

Små företag med 1–9 anställda hade 2017 en rörelsemarginal på 12,5 procent, mellanstora företag med 10–49 anställda hade en rörelsemarginal på 4,2 procent och stora företag med över 50 anställda hade en rörelsemarginal på 3,5 procent. De mellanstora och stora företagen i branschen har en lägre rörelsemarginal men de utgör en liten del av branschen och påverkar inte branschens vinstnivåer i någon större utsträckning. Så varför har rörelsemarginalen för hela branschen minskat under den studerade perioden? En rimlig förklaring är strukturomvandlingen där antalet företag utan anställda har minskat och antalet företag med anställda har ökat. Som vi diskuterade tidigare så har företag utan anställda högre lönsamhet enligt konventionella mått eftersom de tenderar att ta ut en del av sin ersättning i

vinstutdelning. När företag expanderar och anställer personal minskar deras rörelsemarginal och det påverkar hela branschen. Något som kan ha haft en effekt är att när antalet företag med anställda har ökat har det även lett till högre konkurrens som kan påverka rörelsemarginalen.

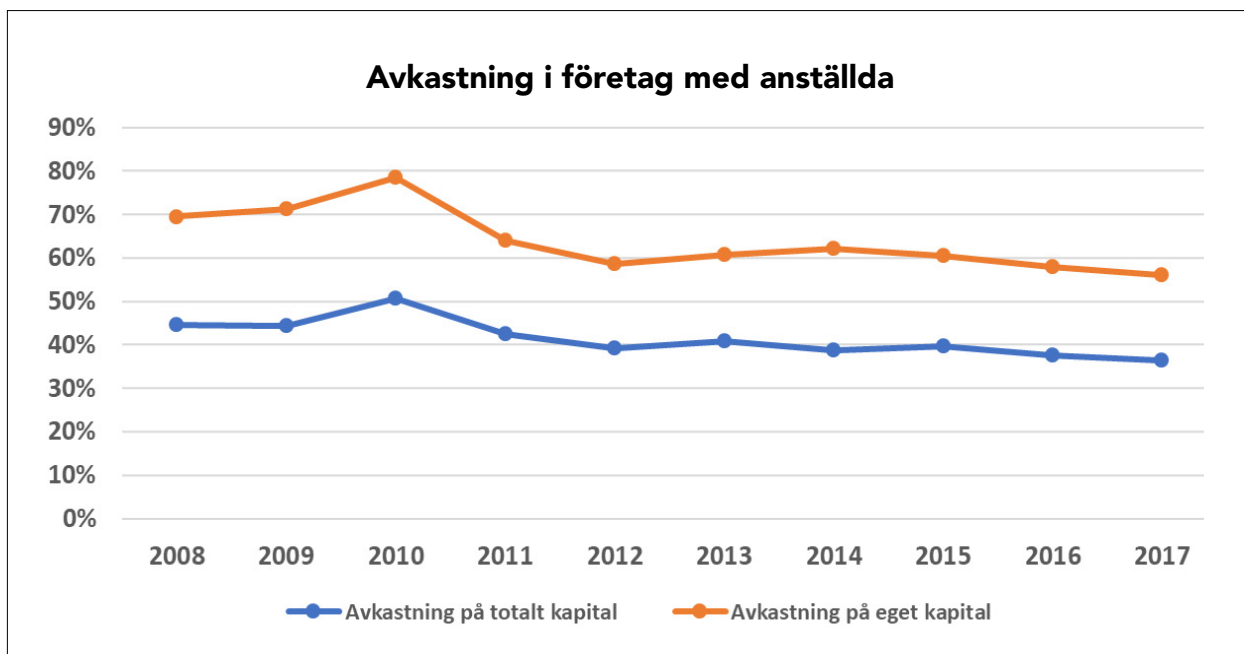
Avkastning på kapital är ytterligare en typ av mått som brukar användas för att beskriva företags och branschens ekonomiska prestation. Sådana mått sätter resultatet i relation till poster i balansräkningen som ger underlag för att analysera hur effektivt ett företag är på att generera vinst av sina tillgångar och sin finansiering. Om vi jämför resultatet efter finansiella poster med det kapital som företaget själv bidrar med till finansieringen får vi avkastningen på eget kapital. Det ger mått över åren en indikation på hur lönsamt bolaget är för ägaren över tiden. Avkastning på eget kapital jämförs normalt med alternativkostnaden, det vill säga vad hade en ägare kunnat få på en alternativ investering. Måttet är därför intressant för att kunna utvärdera sin investering, men det kan också fungera som ett mått på om det är intressant att gå in med nya investeringar i en bransch eller ett specifikt företag.

Ett annat mått på avkastning som är vanligt förekommande är ”avkastning på totalt kapital”. Det sätter vinst i förhållande till den totala finansieringen, det totala kapitalet, som också motsvarar företagets totala tillgångar. Det används ofta för att se hur effektivt företaget utnyttjar medlen som finansierar tillgångar för att generera vinst. Måttet fås genom att finansiella intäkter adderas till rörelseresultat och jämförs med företagets totala finansiering (summan av tillgångarna).

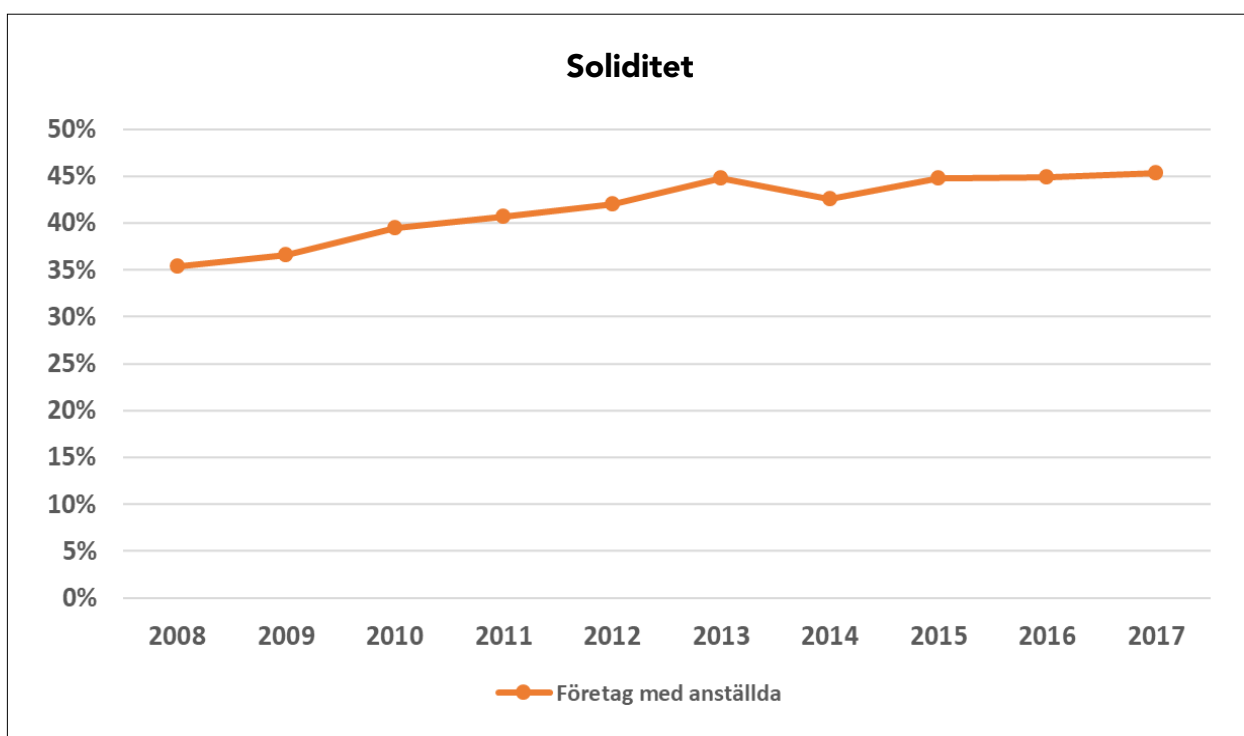
Eftersom förutsättningarna mellan olika branscher skiljer sig ordentligt åt är det vanskligt att jämföra detta mått mellan branscher men däremot används det ofta för att se hur väl företagen förvaltar sitt kapital bland liknande företag. Jämförelsen mellan branscher är särskilt olämplig om branscherna har olika strukturer med avseende på kapitalbindning och olika förväntade grad av lönsamhet.

Som vi nämnt tidigare påverkas nyckeltalen av att företagare plockar ut en del av sin ersättning som kapital istället för lön och effekten blir extra tydlig för företag som saknar anställda. Av den anledningen kommer endast avkastningsmått för företag som har anställda presenteras.

Avkastningen har minskat på totalt kapital och eget kapital under den studerade perioden. Avkastningen på eget kapital sjönk från 69,4 procent i början av den uppmätta perioden till 56 procent, medan avkastningen på totalt kapital sjönk från 44,5 procent till 36,3 procent. Utvecklingen har varit sjunkande under den studerade perioden. Både avkastning på totalt kapital och eget kapital har de senaste åren haft en ganska stabil utveckling även om nivåerna har sjunkit från en toppnotering 2010. Nivåerna ligger fortfarande på avsevärt högre nivåer än andra jämförbara branscher som exempelvis skönhetsbranschen. (Palmgren, 2019)

Avslutningsvis tittar vi närmare på soliditeten i frisörbranschens företag. Det är det mest använda måttet för att få en uppfattning om företagets ekonomiska ställning. Soliditet visar hur mycket av ett företags totala tillgångar som finansieras med hjälp av eget kapital. Soliditet är av intresse för att se utvecklingen över tid men även för att titta på enskilda år. Företag som har en högre soliditet är som regel bättre rustade mot eventuella motgångar och förluster. Det kan även påverka möjligheterna att förhandla om nya lån och krediter. Soliditet kan alltså ge en indikation på hur företag eller branschen som helhet kan klara sämre år. Den långsiktiga utvecklingen kan ge en indikation om vart utvecklingen pekar. Om ett företag eller en bransch har vikande soliditet under några år beror det ofta på att de dras med upprepade förluster men det kan också bero på att företaget eller branschen investerar och expanderar kraftigt, vilket kan vara acceptabelt under en tillväxtfas. Det är inte alltid säkert att en osedvanligt

¹ Det som redovisningsmässigt räknas som eget kapital adderat med obeskattade reserver som inte kan förväntas gå till skatt.

hög soliditet är gynnsam för företaget. Hög soliditet kan nämligen också vara en följd av bristande utvecklingsarbete och otillräckliga eller obefintliga investeringar som medfört liten upplåning, vilket i sin tur visar sig som ”god” soliditet. Dålig tillväxt tillsammans med försämrad soliditet är dock ofta en varningssignal.

Soliditeten i branschen uppvisar en tydligt positiv trend. År 2008 var soliditeten drygt 35,4 procent i företag med anställda och 2017 var motsvarande siffra 45,4 procent, vilket är en ökning på 20 procent. Analysen förändras inte om företag utan anställda inkluderas. Det indikerar att branschen som helhet har en förhållandevis stabil ekonomisk ställning med en jämförelsevis god möjlighet att klara mindre gynnsamma perioder, men huruvida nivån är optimal sett till eventuella investeringsbehov är svårare att uttala sig om.

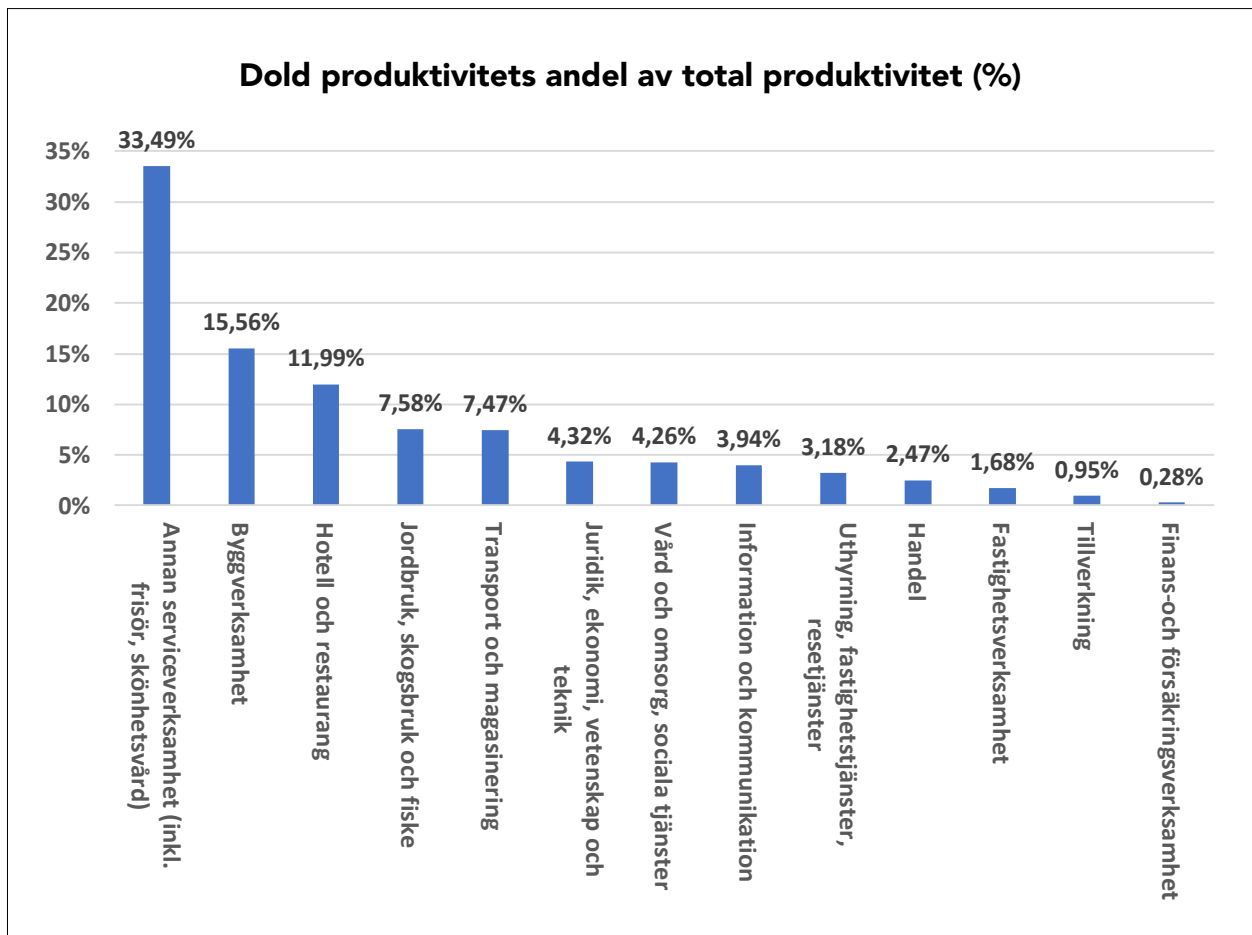
3.3 Ekonomisk brottslighet i frisörbranschen

Skadeverkningarna av ekonomisk brottslighet är omfattande. Det försvårar analyser av branschen strukturellt. Om den ekonomisk brottsligheten är en stor del av branschen kan det snedvrída nyckeltal som vinster och lönsamhet som används för att analysera branschen.

Detta får även effekter på hela samhället eftersom ekobrott drabbar välfärden. De gör att skola, vård och alla former av trygghetssystem påverkas samt att förtroendet för rättsstaten och demokratin urholkas. De skapar även en osund konkurrens inom branscherna där företag konkurrerar med oschysta villkor. Det får även effekter för de som jobbar svart eftersom de mister framtida pension, sjukpenning och föräldrapenning. I det här kapitlet kommer vi att analysera ekonomisk brottslighet inom frisörbranschen närmare. Analysen ger en indikation om omfattningen utifrån de uppskattningar som tidigare har gjorts.

Ett vanligt mål med ekonomisk brottslighet är att försöka dölja verksamhet (värdeskapande aktiviteter) för att undvika beskattning. Ett vanligt mått för den dolda ekonomin är att uppskatta värdet av den dolda verksamheten. Det görs genom att titta närmare på det så kallade förädlingsvärdet, vilket är mervärdet av vad företaget skapar genom sin verksamhet som gör det möjligt att ta ut ett visst pris för varan. Enligt SCB är förädlingsvärdet ett mått som förklarar skillnaden mellan vad företag kan ta ut för sålda varor och tjänster och vad företaget betalar för dessa. Skillnaden visar värdet av en verksamhets arbete (produktion), i en dold verksamhet värdet av den produktion som dolts från beskattning. Det är av naturliga skäl svårt att hitta säkra siffror på hur mycket värde (produktivitet) detta står för i enskilda branscher. Siffrorna som presenteras utgår från Skatteverkets uppskattningar och ger en ungefärlig bild av olika branschens dolda värdeskapande. Annan serviceverksamhet (inklusive frisörvård och skönhetsvård) står för den fjärde mest dolt värdeskapande (närmare 8,5 miljarder). Det är i samma storleksordning som det dolda värdeskapande som hela handeln (närmare 8,7 miljarder) står för.

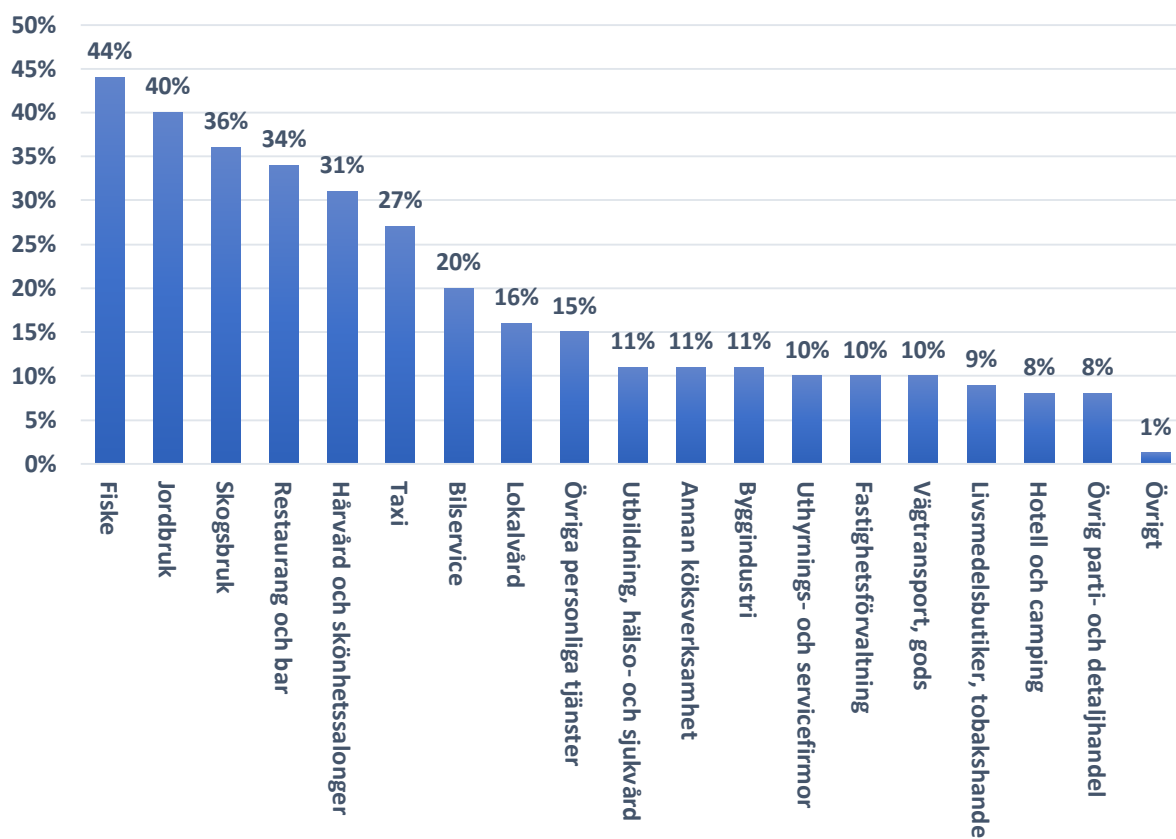
Överlägset högst är byggverksamhet som står för närmare 25 miljarder i dolt värdeskapande. Det säger dock inte så mycket om vilka branscher som har problem. Om vi tar hänsyn till branschens storlek kan vi se hur stor del av den dolda produktiviteten som utgör en del av branschens värdeskapande. Diagrammet bekräftar att frisörbranschen är en problembansh när det kommer till dold ekonomi.

Ett annat sätt att analysera ekonomisk brottslighet är att titta närmare på svarta löner inom branschen. Enligt Skatteverkets definition är svarta inkomster ”ersättning för utfört arbete som ska skattas i Sverige men som man inte redovisar till Skatteverket”. Det finns en koppling mellan svart verksamhet/svart värdeskapande men det är viktigt att skilja dem åt eftersom de inte är samma sak. När vi pratar om svartarbete/svarta löner är det inte själva verksamheten och dess totala värdeskapande som döljs utan dess löneutbetalningar (löner och förmåner) för att undkomma skatt.

En verksamhet som är dold betalar per automatik ut svarta löner. Det finns av den anledningen ofta ett samband mellan dold verksamhet och svarta löner. Men även företag som redovisar alla sina intäkter kan hitta sätt att betala ut svarta löner, det vill säga företag kan ha en vit verksamhet men ändå betala ut löner svart. Detta visar sig i siffror för svarta löner som kan verka höga i jämförelser med det dolda värdeskapande värdet. Hur utbrett är då svartarbete inom frisörbranschen? Enligt en tidigare kartläggning av SCB kommer 31 procent av arbetsinkomsterna från dold arbetsinkomst.

Dold arbetsinkomsts andel av arbetsinkomst

Mot bakgrund av detta infördes tvång på personalliggare år 2007. Kravet på personalliggare innebär att arbetsgivare måste lista alla som är verksamma på en arbetsplats, och deras arbetstider, varje dag. Skatteverket kan göra oanmälda kontroller av om uppgifterna i personalliggaren stämmer överens med företagets inbetalningar av skatt och sociala avgifter. Förändringen tycktes ge en viss effekt initialt på redovisningen av vita löner, vilket skulle kunna innebära att andelen svart inkomst möjligen är lägre idag. Det är dock möjligt att kringgå regelverket. En enskild firma utan anställda behöver inte uppge vem som arbetat och när. Frisörbranschen är en bransch som har problem med svartarbete men omfattningen är svår att kartlägga. En av anledningarna är att produktion och konsumtion sker samtidigt, vilket gör det svårt att spåra kontanter som används till svarta löneutbetalningar.

Ett annat sätt Skatteverket använt för att komma åt den svarta delen av branschen är genom lagen om kassaregister. Ett certifierat kassaregister består dels av en kassaapparat som ska överensstämja med Skatteverkets krav, dels en certifierad kontrollenhet, en svart låda, som kopplas till kassaregistret. Informationen i kassaregistret kan endast läsas av Skatteverkets personal. Regelverket om kassaregister omfattar de företag som säljer varor eller tjänster mot kontant betalning (inklusive betalkort). Problemet är att flertalet företag inte omfattas av kraven. De företag som omsätter mindre än fyra prisbasbelopp, totalt 178 000kr, inklusive moms, per år behöver inte ha ett kassaregister. Det är en omsättning på mindre än 500 kronor per dag och ändå uppger nästan vart fjärde företag att de har en lägre omsättning. Skatteverket misstänker att det i många fall rör sig om skattefusk men saknar resurser att avslöja dem som bluffar.

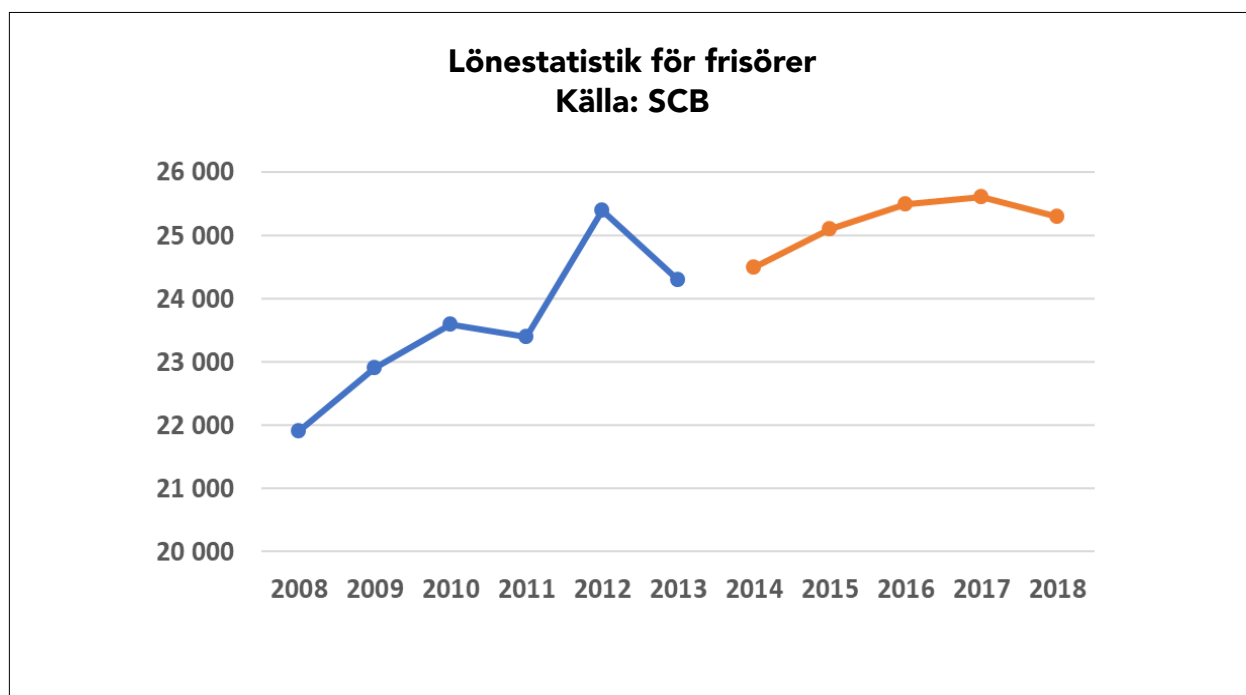
Kapitel 4. Frisörbranschens löner och arbetsmiljö

4.1 Löner

I detta kapitel kommer vi att titta närmare på utvecklingen av löner, priser och arbetsmiljö inom frisörbranschen. Bakgrunden är att det inte finns någon gemensam lönestatistik och de olika datakällorna som vi studerar närmare har sina begränsningar. Frisörers löner bestäms av basbelopp och arbetsprovision. Ytterligare ersättning kan tillkomma i form av branschvanetillägg, tjänstetidstillägg och försäljningsprovision. Frisörerna har även en garantilön. Varför vi tittar närmare på prisutvecklingen beror på att delar av frisörers löner bestäms av prisutvecklingen i branschen. Ersättningsnivåerna skiljer sig beroende på om frisören är behörig eller obehörig. Obehöriga frisörer har exempelvis lägre arbetsprovision och lägre garantilön.

Om vi tittar på den officiella statistiken från SCB har vi två olika tidsserier. Det beror på att tidigare yrkeskoder fram till 2014 inkluderade skönhetsbranschen. För att urskilja frisörer har beställningen gjorts dels på yrkeskod 5141 och dels på näringsgren 96.021 Hårvård.

Från 2014 och framåt är beställningen bara gjord på yrkeskoder eftersom den nya indelningen endast innehåller frisörer. Eftersom det delvis är olika urval ska man helst undvika att jämföra de olika åren. Av den anledningen kommer vi att analysera de olika tidsserierna separat.

Som vi kan se varierar lönerna ganska kraftigt under första perioden. Lönerna stiger de första två åren för att sedan minska, öka igen och sedan minska.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lönestatistik	21 900	22 900	23 600	23 400	25 400	24 300

Utvecklingen från 2014 är lite mer stabil. Det är dock värt att notera att den genomsnittliga månadslönen minskade från 25 600 kronor år 2017 till 25 300 kronor år 2018.

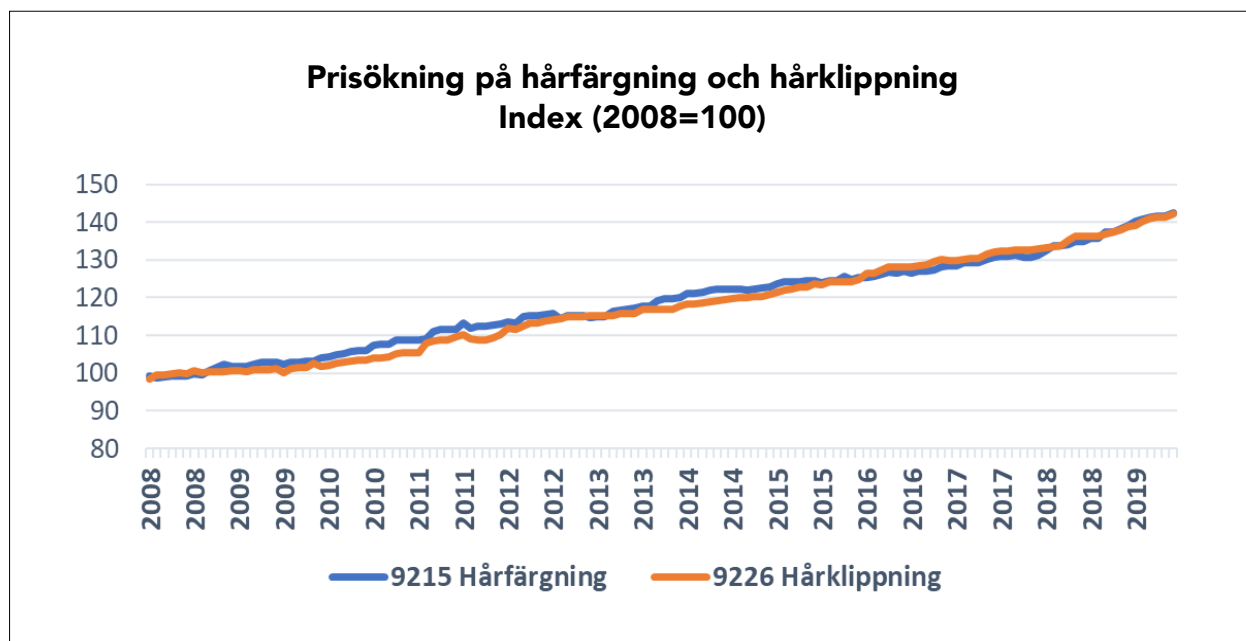
	2014	2015	2016	2017	2018
Lönestatistik	24 500	25 100	25 500	25 600	25 300

En nackdel med SCB:s statistik är att den inkluderar både behöriga och obehöriga frisörer. Som vi nämnde tidigare skiljer sig ersättningsnivåerna åt mellan dem. Statistiken nedan är från ”itsperfect” ett bokningssystem som används bland frisörsalonger. Det har fördelen att lönerna är uppdelade på behöriga och obehöriga frisörer. Nackdelen är att det inte är ett lika stort underlag. Det är också rimligt att anta att företagen som använder systemet är större och mer välfungerande företag. Det ger dock en inblick i hur löneskillnaderna kan se ut mellan behöriga och icke behöriga frisörer. Som vi kan se är det inga större löneskillnader mellan SCB:s och ”itsperfects” löner.

	2014	2015	2016
Behörig Frisör	24 390 kr	25 327 kr	25 649 kr
Obehörig frisör	17 938 kr	17 745 kr	18 434 kr

4.2 Prisutveckling

Eftersom en del av lönerna (arbets- och försäljningsprovision) för en frisör är beroende av hur priserna har utvecklats är det av extra vikt att analysera dem närmare. Höga prisökningar kan leda till en högre löneökning på samma sätt som lägre prisökningar kan leda till en mindre löneökning. Priset på en klippning har gått upp med nästan 45 procent under den studerade perioden och priset för hårfärgning och klippning har ökat med nästan 43 procent. Kan fluktuering i priser förklara de år som sticker ut i lönestatistiken?

Det verkar inte så. Även om priserna har förändrats syns ingen direkt överföring i lönerna. Priserna höjdes exempelvis med 2,7 procent för klippning och 2,4 procent för klippning och färg 2017. Lönerna höjdes samma år med 100 kronor medan höjningen till 2018 var 5,1 procent för klippning och 3,6 procent för färgning och medellönen sänktes med 300 kronor.

4.2 Arbetsmiljö inom frisörbranschen

Tidigare forskning på frisörers arbetsmiljö har främst fokuserat på frisörers hantering av kemikalier. Det är naturligt då frisörer hanterar många skadliga ämnen som blekmedel som kan vara allergiframkallande och permanent-och fixeringsvätskor med väteperoxid. Konsekvenserna för frisörer är att kemisk belastning irriterar såväl luftvägar som hud, och att det finns stora besvär med hårfärgningsprodukter som kan vara både allergi- och cancerframkallande. Enligt en studie från Karolinska Institutet innehåller 120 av 122 vanliga hårfärger starkt allergiframkallande ämnen. Det kan leda till sådana besvär att frisörer lämnar yrket. (Verne, 2016)

Problemen med hantering av kemikalier är således väl belagt inom forskning. Det är även åtgärder som kan användas för att förebygga skador och problem och det är viktigt att man tar detta på allvar. I det här kapitlet kommer vi därför att fokusera mer på andra delar av den fysiska och psykosociala arbetsmiljön som inte är lika väl studerat. Underlaget till kapitlet bygger på en Novusundersökning från 2019 som är ställd till medlemmar i Handels, bland annat frisörer. Utöver det presenteras resultat av en forskningsstudie från Karolinska universitetet (Holm, Axén, & Skillgate, 2017) som studerat hur vanligt det är med fysiskt slitsamt arbete för frisörer och hur det påverkar deras arbetsprestation. Kapitlet kommer att delas upp i en del som behandlar psykosocial arbetsmiljö och en del som behandlar fysisk arbetsmiljö.

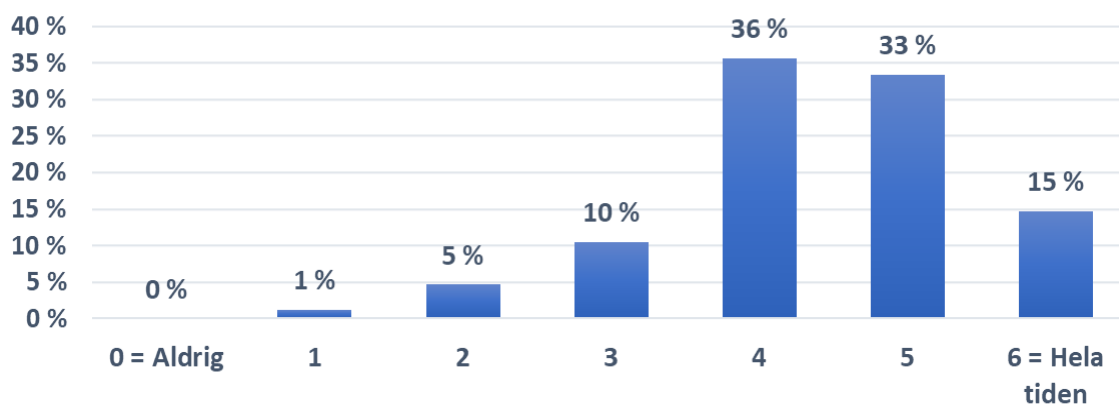
4.3 Psykosocial arbetsmiljö

En vanlig modell för att karakterisera arbeten utifrån olika arbetsmiljöparametrar är Karasek och Theorells krav- och kontrollmodell. Den bygger på att olika faktorer behöver balanseras mot varandra. För att individen ska må bra av arbetet behöver det dels vara stimulerande och innehålla något mått av kreativitet och möjlighet till problemlösning. Men det måste också finnas en viss grad av kontroll i hur och när arbetsuppgifterna ska utföras. De arbeten som enligt modellen är sämst för hälsan och arbetsmiljön kallas för arbeten med hög anspänning och kännetecknas av höga krav men liten kontroll. De bästa kallas för aktiva jobb och kännetecknas av höga krav men balanseras av att individen har stor kontroll över sitt arbete. Ingen av dimensionerna är entydigt positiv eller negativ i modellen. Mellan de aktiva jobben och arbeten med hög anspänning finns det passiva jobb som karakteriseras av låga krav och liten kontroll, samt arbeten med låg anspänning som kännetecknas av låga krav och stor kontroll.

Så länge individen upplever en hög grad av kontroll över sitt arbete har inte kraven någon större negativ inverkan på hälsan. Att ha inflytande över sin egen arbetssituation är en förutsättning för att arbetstagen ska uppleva stress som något positivt. I krav-och kontrollmodellen brukar möjligheten att få socialt stöd i arbetet betraktas som en skyddande faktor. En annan del av att få stöd och uppmuntran är om ens arbete uppskattas av andra, både arbetskamrater och chefer men också utomstående, till exempel kunder. (Uppenberg, 2019)

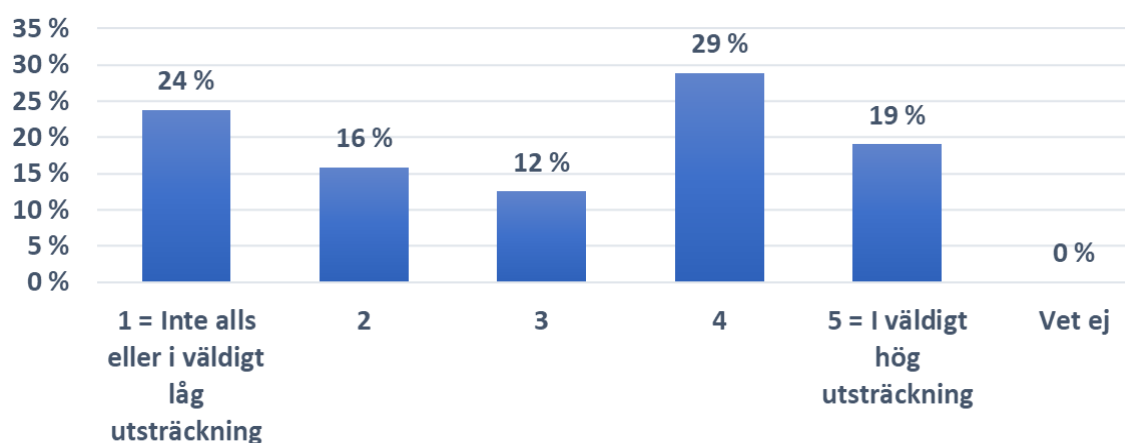
Medlemsundersökningen av Novus handlade om den psykosociala arbetsmiljön och besvarades av 273 frisörer. En stor del av dem uppgav att de är stressade i sitt arbete. När de fick bedöma hur stressade de var på en skala mellan 0, aldrig och 6, hela tiden svarade 84 procent siffran 4 eller högre.

**Bedöm på en skala från 0 till 6, där 0 är aldrig och 6 hela tiden.
Hur stor del av ditt arbete är stressigt.
Hur stor del av tiden upplever du att ditt arbete är stressigt?**

Enligt krav- och kontrollmodellen är alltså kontroll en förutsättning för att hantera ett stressigt arbete på ett bra sätt. Vilken kontroll har då frisörer över sin arbetssituation? När frisörer fick bedöma i vilken utsträckning de har möjlighet att påverka sina arbetsuppgifter mellan 1 inte alls eller i väldigt låg utsträckning och 5 i en väldigt hög utsträckning svarade nästan hälften 4 eller högre. Det kan jämföras med butikssäljare och lagerarbetare där än en tredjedel respektive fjärdedel mindre svarade 4 eller högre.

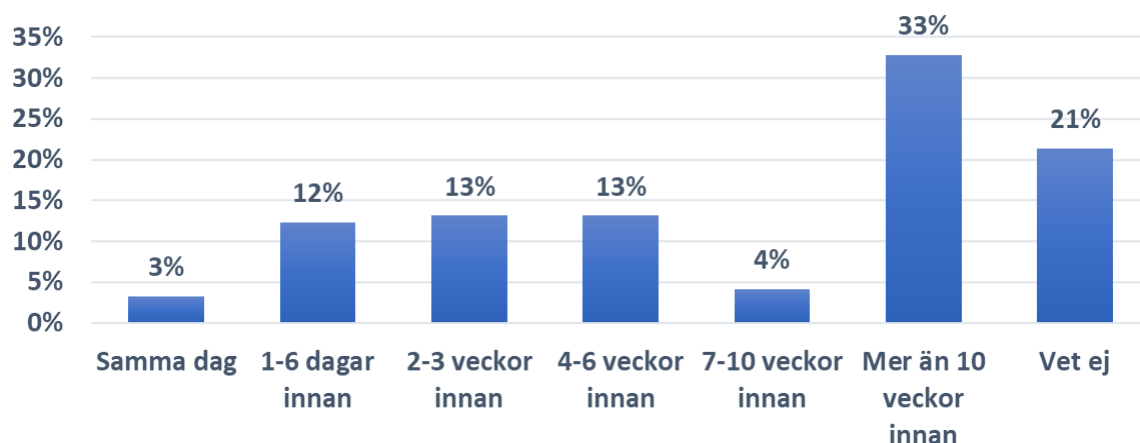
I vilken utsträckning har du i ditt arbete möjlighet att påverka vilka arbetsuppgifter du ska utföra?

I hur stor utsträckning kan de planera sin arbetstid på sikt? Frisörer ska få sitt schema senast fyra veckor innan det börjar gälla enligt kollektivavtalet. Enligt undersökningen är det 28 procent av frisörerna som inte får sitt schema i tid.

² För närmare beskrivning se Handels och Frisörföretagarnas rapport *Frisörers arbetsmiljö*, Arbetsmiljöverkets Bra arbetsmiljö för frisörer eller Centrum för arbets- och miljömedicins faktablad *Risker för frisörer – skydda dina händer!*

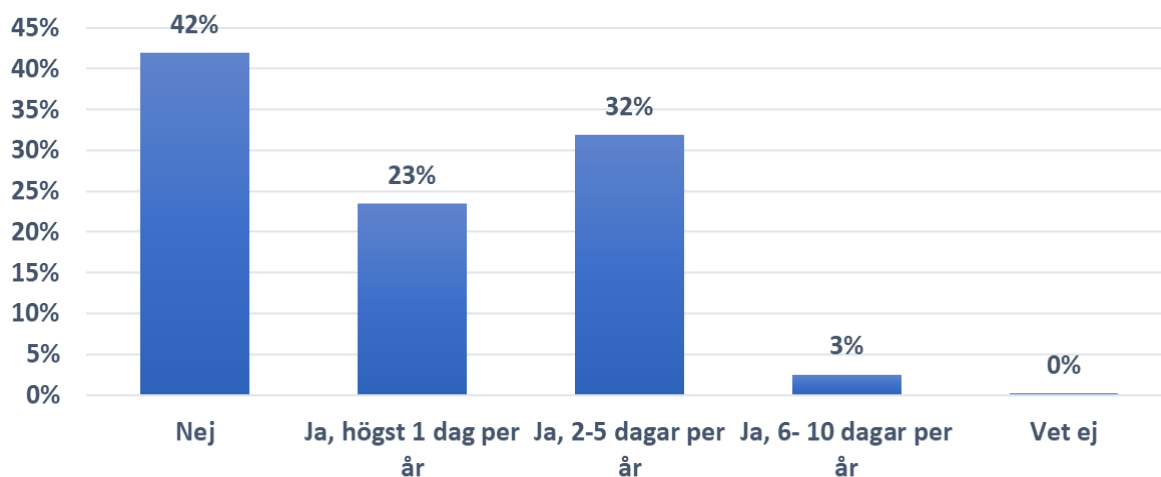
Om du får ett schema över din arbetstid, hur lång tid i förväg får du ditt schema?

Det är problematiskt att så många får ut sitt schema för sent och att var femte person är osäker på när de får ut schemat. Av dem som får ut schemat minst fyra veckor i förväg svarar nästan 70 procent att de är mycket eller ganska nöjda med sitt inflytande över schemat och arbetstid. Här finns uppenbarligen en förbättringspotential för arbetsgivare. Som vi nämnde tidigare säger krav- och kontrollmodellen att en större kontroll över hur arbetet utförts innebär att man klarar av hög arbetsbelastning och stress bättre. Att kunna planera det egna arbetet bättre skulle alltså kunna vara ett steg i riktning mot nöjdare anställda och en bättre fungerande arbetsplats.

Kompetensutveckling är en viktig del i alla yrken för att rusta för framtiden. Enligt kollektivavtalet ska arbetsgivaren årligen erbjuda de anställda kompetensutveckling inom yrket, kundservice och ekonomi. För heltidsanställda ska kompetensutvecklingen utgöra minst två utbildningsdagar per år. Som vi kan se får majoriteten av de svarande inte detta. Det är problematiskt att 65 procent svarar att de inte uppfyller kravet i kollektivavtalet på antalet utbildningsdagar och att fler än fyra av tio medlemmar svarar att de inte fått någon personalutbildning alls föregående år.

Har du någon gång under föregående år deltagit i personalutbildning?

Det är viktigt att förebygga eller åtgärda förhållanden som ger upphov till arbetsrelaterad stress och få till en fungerande balans mellan krav och resurser. Arbetsgivare kan med hjälp av skyddsombud och arbetstagarare förebygga arbetsrelaterad stress genom ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Det handlar om att kartlägga arbetsmiljön och bedöma vilka risker och brister som finns. Det kan handla om att öka resurserna för att utföra arbetet eller att minska kraven i arbetet. Det är också viktigt att arbetsgivaren är tydlig när det gäller verksamhetsmål och arbetskrav för att undvika stress som kan uppkomma vid otydlighet. Ett sådant exempel kan vara att arbetstagaren får ut sitt schema i tid så den kan planera sitt arbete och sin fritid i större utsträckning. Det är också viktigt att arbetet utformas så att arbetstagaren får utrymme för variation och omväxling och möjlighet till återhämtning. Det är viktigt att det finns utrymme för pauser där man kan få vara ostörd. (Handels, 2016)

Frisörer verkar ha en viss kontroll över hur de ska utföra sitt arbete och hur det ska förläggas. Det kan enligt krav-och kontrollmodellen förklara att de skulle kunna hantera stress ganska bra. Det stöds av resultatet från forskningsstudien från Karolinska som fann att frisörerna i studien var mer stressade än normalt men att de trots detta sov bra, motionerade och inte var deprimerade. De upplevde även sitt arbetsklimat som positivt.

4.4 Fysisk arbetsmiljö

Hur vanligt är det med smärta i nacke, rygg och armar, händer och axlar bland frisörer och hur påverkar det arbetsprestationen? Enligt forskare från Karolinska Institutet är besvär med värk/smärta i rygg/nacke och eller övre extremiteter vanligt bland frisörer. Nästan 70 procent av deltagarna i studien rapporterade att de haft någon grad av smärta i minst en av dessa kroppsdelar de senaste tre månaderna. Det är också vanligt att smärtan har påverkat arbetsprestationen i måttlig grad eller mer. Av de frisörer som deltog i studien upplevde en femtedel att de upplevde smärta från samtliga av dessa områden. Majoriteten av de som upplevde dessa besvär har påverkats i sitt jobb av smärtan i måttlig grad eller mer.

Ändå är det mycket ovanligt med sjukfrånvaro på grund av liknande smärtproblem. En tänkbar orsak till det kan vara att frisörer jobbar trots smärta så länge de klarar av det. En anledning kan tänkas vara lojalitet mot kunderna. Det går i linje med tidigare studier som visat att sex av tio har lämnat yrket efter åtta år. (Verne, 2016)

Inom den undersökta populationen i studien är det framförallt de yngre som upplever arbetshindrande smärta i nacke/rygg eller övre rörelseorganen. I den allmänna befolkningen visar studier tvärtom att det är vanligare med smärta i rygg och nacke hos äldre åldersgrupper. Enligt författarna tyder det på att det kan finnas en så kallad "healthy workers effect" som innebär att de som klarar av de fysiska påfrestningarna blir kvar i yrket under många år, och i många fall hela sina yrkesverksamma liv. Övriga frisörer jobbar så länge de klarar av det och sen byter de yrke. Enligt författarna kan det vara en av förklaringarna till att det är en högre andel av de yngre frisörerna som har hälsoproblem än de äldre och att det i större utsträckning påverkar arbetsprestationen.

Ett annat delsyfte med studien var att undersöka om det finns ett samband mellan arbetsmiljöfaktorer och hälso- och livsstilsfaktor och förekomsten mellan besvär i nacke, rygg och armar, händer och axlar som påverkar arbetsprestationen. Hälsoproblem påverkas av faktorer som generell stress, övervikt/fetma, arbetshindrande samsjuklighet samt i viss mån sämre socialt arbetsklimat. För arbetsgivare kan det enligt forskarna ha ett värde för arbetsmiljöarbetet. Stress och socialt klimat är något en arbetsgivare kan arbeta med systematiskt för att förbättra medarbetares hälsa.

Det är en av anledningarna till att Handels tillsammans med arbetsgivarna förhandlat fram att frisörer kommer att erbjudas regelbundna hälsokontroller i kollektivavtalet. Hälsokontrollerna innebär mätningar av hur musklerna belastas, lungundersökning samt kontroll av allergier och hudbesvär. Förhoppningsvis är det ett första steg mot att förbättra arbetsmiljön för frisörer.

En annan viktig del är att se till att frisörer inte arbetar i obekväma och påfrestande arbetsställningar. Ett sätt är att se till att de använder sig av höj-och sänkbara frisörstolar som kan anpassas till frisörers kroppslängd och vissa arbetsmoment. Stolen måste ställas om flera gånger under en klippning eller behandling för att undvika belastande arbetsställningar. (Handels, 2016) Eftersom det tar tid att ställa om stolen är det viktigt att schemat tillåter den tiden. Det är också viktigt att se till att frisörer kan variera sina arbetsuppgifter och rörelser i arbetet eftersom det minskar risken för att överanstränga muskler och leder. Utöver det måste frisörer tillåtas ta korta och täta pauser så musklerna får chans att slappna av. (Arbetsmiljöverket, 2015)

5. Avslutande diskussion

Det är tydligt att frisörbranschen är en bransch på frammarsch. Branschen har växt de senaste tio åren både till omsättning och till antalet anställda. Frisörbranschen kännetecknas likt skönhetsbranschen av att företagen är små både till omsättning och antalet anställda. Branschen domineras också av företag utan anställda som 2017 stod för 42,3 procent av omsättningen i branschen. Det ligger i samma nivå som skönhetsbranschen (43 procent). I andra branscher som detaljhandeln, saknar egenföretagares marknadsandel betydelse och företag med över hundra anställda står för drygt hälften av omsättningen. Frisörbranschens struktur är speciell.

Branschen har dock genomgått en strukturell förändring de senaste tio åren. Det har skett en form av konsolidering där företag utan anställda har tappat marknadsandelar till mindre företag. Vi kan se att egenföretagare och hyrstolars andel av den totala omsättningen har minskat med nästan 14 procent medan framförallt mindre företag har ökat sina marknadsandelar från 36,5 procent 2008 till att stå för 45,1 procent av marknadsandelarna, mer än företag utan anställda. Andelen omsättning har även ökat i mellanstora och större företag om än från låga nivåer. Nu finns det exempelvis företag som har över hundra anställda i branschen.

Det är som vi tidigare diskuterat svårt att med konventionella mått på lönsamhet analysera vinster, marginaler och avkastning inom frisörbranschen eftersom den domineras av små företag med få eller inga anställda. Ett ytterligare problem vid jämförelser är att den ekonomiska brottsligheten som finns i branschen uppskattas vara betydande. Det påverkar nyckeltalen för branschen eftersom en del inte ingår i den analys vi gör. Det beror på att Skatteverkets uppskattningar tyder på att branschen har problem med ekobrottslighet och att den delen av branschen av naturliga skäl inte ingår i den offentliga statistiken som analysen bygger på. Den bästa jämförelsen vi kan göra är skönhetsbranschen som har en liknande struktur och uppbyggnad och samma problem med dold ekonomi och svarta löner.

Lönsamheten tycks dock vara god i frisörbranschen eftersom rörelseresultat och soliditet trendmässigt har ökat under de senaste tio åren. Rörelsemarginal har under samma period minskat svagt men den nivån är fortfarande mycket högre än i andra jämförbara branscher som skönhetsbranschen. Liksom för skönhetsbranschen har den största tillväxten skett i Stockholmsregionen. Utvecklingen sticker ut jämfört med resten av landet då andelen av omsättningen är större än regionens andel av befolkningen.

En tänkbar utveckling är att branschen går mot större aktörer där hår-och skönhetsvård kombineras. Båda branscherna har vuxit snabbt de senaste åren och haft en likande strukturutveckling där trenden

går mot att egenföretagare börjar anställa personal. Vi kan redan nu se en utveckling där företag har börjat kombinera frisörverksamhet med olika skönhetsbehandlingar som nagel-, frans- och brynbehandlingar. En önskvärd utveckling vore att Frisörföretagarna även började organisera skönhetsbranschen. Det skulle ge oss som parter större möjlighet att utveckla branscherna tillsammans.

Frisörer jobbar i en stressig bransch med hög fysisk belastning på rygg, axlar, armar och händer samt utsatthet för kemikalier. Inom åtta år har sex av tio frisörer lämnat yrket. För att hantera arbetsmiljön är det viktigt att arbetsgivare och fackförbund arbetar tillsammans för att förbättra arbetsmiljön och minimera risker för ohälsa. I denna undersökning visas att ett ökat fokus på den både den fysiska och psykiska arbetsmiljön behövs.

Tillsammans med skyddsombud kan arbetsgivare förebygga eller åtgärda förhållande som ger upphov till stress och hitta en fungerande balans mellan krav och kontroll. Det är viktigt att frisörer får sitt schema i tid så de kan planera arbetsliv och fritid. Det är också viktigt att schemat innehåller möjligheter till pauser så frisörer kan återhämta sig både fysiskt och psykiskt.

Litteraturförteckning

Arbetsmiljöverket. (2015). Bra arbetsmiljö för frisörer. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Carlén, S., & Rosenström, M. (2019). Hur har handelns vinster. Stockholm: Handelsanställdas förbund.

Degryse, C. (2016). Digitalisation of the economy and its impact on labour markets. Brussels: ETUI aish.

Företagarna. (2018). Lönsamhet i Sverige-Så lönsamma är företagen i Sverige. Stockholm: Företagarna.

Handels, F. (2016). Frisörernas arbetsmiljö. Stockholm: Ineko.

Holm, L. w., Axén, I., & Skillgate, E. (2017). Kartläggning av Hälsa och Arbetsmiljö hos frisörer. Stockholm: Institutet för Miljömedicin.

Palmgren, O. (2019). Bakom lacken- Ekonomisk utveckling och arbetskraftsinvandring i skönhetsbranschen. Stockholm: Handels .

Rosenström, M. (2018). Ekobrottslighet i handeln-En genomgång och analys av brott som drabbart välfärdssamhället. Stockholm: Handelsanställdas Förbund.

SCB. (den 3 09 2019). Beskrivning av Företagens ekonomi. Hämtat från [www.scb.se](https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/naringslivets-struktur/foretagens-ekonomi/produktrelaterat/Fordjupad-information/beskrivning-av-foretagens-ekonomi/): <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/naringslivets-struktur/foretagens-ekonomi/produktrelaterat/Fordjupad-information/beskrivning-av-foretagens-ekonomi/>

SCB. (den 01 09 2019). Regional omsättningsstatistik. Hämtat från [www.scb.se](https://www.scb.se/vara-tjanster/regionala-statistikprodukter/regional-omsattningsstatistik/): <https://www.scb.se/vara-tjanster/regionala-statistikprodukter/regional-omsattningsstatistik/>

SCB. (den 28 08 2019). www.scb.se. Hämtat från Beskrivning av Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS): <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/arbetsmarknad/sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbets-tider/registerbaserad-arbetsmarknadsstatistik-rams/produktrelaterat/Fordjupad-information/beskrivning-av-registerbaserad-arbetsmarknadsstatistik->

SCB. (den 20 10 2019). www.scb.se. Hämtat från <https://www.scb.se/dokumentation/klassifikationer-och-standarder/standard-for-svensk-yrkesklassificering-ssyk/>

Uppenberg, C. (2019). Fakta om arbetsmiljön i handeln. Stockholm: Handels.

Verne, E. (den 15 Augusti 2016). Sex av tio frisörer tvingas sluta. Arbetarskydd.

**Du når
Handels Direkt på
0771-666 444**

Hos Handels Direkt får du personlig rådgivning i frågor som rör ditt medlemskap, jobbet och arbetslivet. Det kan vara allt från anställningsvillkor, löner, arbetsmiljö, rättigheter och medlemsförmåner till frågor om din medlemsavgift.

Du når Handels Direkt alla vardagar på telefon 0771-666 444, oavsett var du bor.

Handelsanställdas förbundet

Handels Direkt 0771-666 444